

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft op 7 september 2023 **de heer Rutte** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Eveleens.

Voorzitter: Belhaj

Griffier: Sjerp

Aanwezige leden van de commissie: Aartsen, Azarkan, Belhaj, Maatoug, Van Nispen, Van Raan, Sylvana Simons en Slootweg.

Aanvang 14.00 uur.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om de volgende getuige van vandaag, de heer Rutte, naar binnen te leiden.

(De heer Rutte wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Rutte. U wordt vandaag gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de eed af te leggen. Ik verzoek u met de eed te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen.

(In handen van de voorzitter legt de heer Rutte de eed af.)

De **voorzitter**:

U staat nu onder ede. U mag plaatsnemen aan de tafel.

Nogmaals goedemiddag, meneer Rutte. Ik heet u welkom namens de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening.

De Tweede Kamer heeft op 1 februari 2022 besloten een parlementaire enquête te houden naar het fraudebeleid en de dienstverlening van de overheid. Doel van de enquête is te komen tot waarheidsvinding en daar een oordeel over te vormen. Centraal staat de manier waarop de overheid fraude bestrijdt en tekort is geschoten in de dienstverlening aan en

---

rechtsbescherming van burgers. De commissie onderzoekt hoe en waarom dit heeft kunnen gebeuren.

Ik zie dat u wordt bijgestaan. De commissie wil u erop wijzen dat degene die aan u bijstand verleent, niet namens u het woord dient te voeren.

Dit verhoor zal worden afgenomen door het lid Van Nispen en mijzelf. Voordat we gaan beginnen, heb ik nog een praktische opmerking. Er ligt bij u rechts een map. Het kan zijn dat u die nodig heeft tijdens dit verhoor. Ik wil vragen, voordat we gaan beginnen, of de gang van zaken duidelijk is.

De heer **Rutte**:
Volstrekt.

De **voorzitter**:
Oké. Dan geef ik het woord aan het lid Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:
Meneer Rutte, goedemiddag. U was van 22 juli 2002 tot 17 juni 2004 staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de kabinetten-Balkenende I en II. We horen u vandaag over deze functie, en u komt nog een keer terug vanuit uw functie als minister-president. In dit verhoor willen we het met u hebben over de volgende zaken: het fraudebeleid in de sociale zekerheid en het Handhavingsprogramma 2003-2006, risicogestuurd handhaven, de oprichting van de Landelijke Stuurgroep Interventieteams, de groepsgerichte aanpak van Somalische bijstandsgerechtigden en de bescherming van persoonsgegevens.

In juli 2002 start u als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kabinet-Balkenende I, dat opvolging geeft aan twee kabinetten-Kok. Als staatssecretaris was u onder meer verantwoordelijk voor handhaving en fraudebestrijding binnen de sociale zekerheid. Hoe zou u de fraudeproblematiek in de sociale zekerheid bij uw aantreden beschrijven?

De heer **Rutte**:
Serieus. Als serieus. Het is vandaag toevallig 30 jaar geleden dat de commissie-Buurmeijer haar rapport presenteerde, precies op de dag af. Dat was in 1993, ook op 7 september. Dat ging natuurlijk over de inrichting van de sociale zekerheid. Wat je ook in dat rapport ziet, is de grote zorg over de fraudemogelijkheden binnen de WAO en de WW. Je had het rapport-Van der Zwan gehad, over de bijstandswet. Je had inmiddels ook in de kabinetten-

---

Kok discussie gehad. Die had onder andere geleid tot de opdracht aan de gemeenten en de rijksoverheid om meer risicogericht te gaan sturen. Er lag dus een heel pakket aan denken, waar dit kabinet ook weer een logische volgende stap in moest zetten. Ik denk ook dat het belangrijk was dat we dat deden.

De heer **Van Nispen**:

U noemt de problematiek serieus, en u benadrukte dat woord nog een keer. Had u enig idee van de omvang van de fraudeproblematiek in de sociale zekerheid op dat moment?

De heer **Rutte**:

Niet anders dan anekdotisch. Er was natuurlijk in de media veel aandacht voor. Het was een groot onderwerp in de Kamer, in debatten en ook in de kranten. Dat zie je eigenlijk al vanaf de jaren tachtig, negentig opkomen. Toen ik aantrad, waren mijn grote klussen de herziening van de bijstand en de grote herziening van het pensioenstelsel, van het financieel toetsingskader. Dit was natuurlijk ook een onderdeel van de portefeuille.

De heer **Van Nispen**:

Op welke punten verschilde het fraude- en handhavingsbeleid van het kabinet-Balkenende I van dat van de voorgaande kabinetten-Kok?

De heer **Rutte**:

Ik zou zeggen dat het een logische vervolgonwikkeling was op een zaak die in gang was gezet met heel breed politiek draagvlak. Zo zou ik het samenvatten. Er waren geen haakse bochten, als in dat dingen opeens totaal anders werden aangepakt. We komen bijvoorbeeld nog te spreken over de risicosturing. Dat was natuurlijk een zaak waar het vorige kabinet een begin mee had gemaakt en waarvan het ook logisch was om daarmee verder te gaan.

De heer **Van Nispen**:

Het was dus een logische voortzetting?

De heer **Rutte**:

Ja. Passend in een trend, denk ik, vanaf de kabinetten-Van Agt, -Lubbers en -Kok om ervoor te zorgen dat er draagvlak voor de sociale zekerheid bleef, zodat mensen dus weten: als er uitkeringen worden versterkt, gebeurt dat ook op de goede plek. Wat er natuurlijk bij kwam voor dit kabinet – dat raakt niet aan fraudebestrijding maar aan een heel ander onderwerp – was het

---

belang dat mensen in de bijstand die nog wel aan het werk zouden kunnen, ook veel meer kansen kregen om aan het werk te komen. Dat raakt niet zozeer aan deze enquête, denk ik, maar het was wel een belangrijk ander aspect dat bij dit kabinet aan de orde was om mensen niet langdurig afhankelijk te verklaren van de bijstand als ze nog wél konden werken. Maar goed, dat is geen fraude. Dat is proberen om mensen die met de beste bedoelingen een uitkering hebben, het perspectief van een baan te bieden. Dat was natuurlijk wel een nieuwe ontwikkeling van dit kabinet.

De heer **Van Nispen**:

Zou u het ook een aanscherping of koerswijziging kunnen noemen ten opzichte van de vorige kabinetten?

De heer **Rutte**:

Nee, nee. Als je kijkt naar de onderwerpen die u net opnoemde, zie je dat er allemaal hele logische stappen waren gezet waar wij mee verdergingen. Dat was het onderzoek naar die regionale interventieteams en de vraag hoe je die gaat hervormen. De risicosturing was opgepakt door het voorgaande kabinet. Daar zijn we logischerwijs mee verdergegaan. Het Fonds Werk en Inkomen was opgezet onder Vermeend. Daar gingen we mee verder in de Wet werk en bijstand. Dat was allemaal logisch. Het had ook eigenlijk een heel breed draagvlak in de Kamer en in de samenleving om dat zo te doen. Aan de ene kant moest ervoor worden gezorgd dat de uitkering terechtkwam bij wie er recht op heeft. Tegelijkertijd – dat was wel een nieuw accent, maar nogmaals, dat heeft niks met fraudebestrijding te maken – kwam het vaak voor dat mensen wat langdurig in de bijstand zaten en dan van de sociale diensten te horen kregen: het zit er voor u niet meer in; u blijft nu heel langjarig afhankelijk van die bijstand. Ik vond het mooie van die nieuwe aanpak met de Wet werk en bijstand dat je mensen weer perspectief op een baan kon bieden. Maar nogmaals, dat was geen fraude. Dat is proberen mensen die fatsoenlijk een uitkering hebben, weer aan het werk te helpen.

De heer **Van Nispen**:

Welke cijfers had u op dat moment over de fraudeproblematiek in de sociale zekerheid?

De heer **Rutte**:

Dat was allemaal heel anekdotisch. Ik heb geprobeerd dat in de voorbereiding nog eens terug te halen. Een paar dingen die ik kon vinden, waren bijvoorbeeld de volgende. Het onderzoek van Stimulansz dat iets later plaatsvond, zegt: er is toch een aanzienlijke bijverdienste in de bijstand. Je

---

had een NIPO-onderzoek. Je had Wouter Bos die eind 2003 – dat is dan iets later – zegt: dit kabinet doet veel te weinig aan fraudebestrijding. Er was dus wel heel veel aan de hand.

De heer **Van Nispen**:

Maar u noemt dat vooral anekdotisch. Was op dat moment een wetenschappelijk onderzoek naar de omvang of de cijfers voorhanden?

De heer **Rutte**:

Wetenschappelijk weet ik niet. Maar het was wel zo dat als je kijkt naar de revaluatie van de RIF's – die had natuurlijk plaatsgevonden net voor dit kabinet begon – er gezegd werd dat er naast preventie toch ook veel meer gekeken zou moeten worden naar echt de fraude aanpakken en dat dat onvoldoende gebeurde. Er waren heel veel van dat soort aanwijzingen in onderzoeken, maar ik heb niet hele precieze percentages.

De heer **Van Nispen**:

Er waren aanwijzingen, maar geen precieze cijfers.

De heer **Rutte**:

Niet die ik nu heb kunnen vinden. U heeft waarschijnlijk veel meer toegang. Ik heb natuurlijk ook alles moeten terugzoeken van twintig jaar terug. Dit is wat ik terug kon vinden.

De heer **Van Nispen**:

Was er voor u een verschil tussen handhaving en fraudebestrijding?

De heer **Rutte**:

Niet dat mij bijstaat, nee. Handhaving heeft natuurlijk te maken met mensen goede voorlichting geven. Het heeft ook te maken met ervoor zorgen dat als een uitkering wordt aangevraagd, je iemand helpt om de formulieren goed in te vullen. Het heeft er ook mee te maken dat als mensen geen recht blijken te hebben op de uitkering, dat snel wordt vastgesteld. Dat is meer de preventieve kant. Daarnaast is er natuurlijk ook de hardere kant dat als er echt fraude plaatsvindt, het ook moet stoppen. Ik denk dat dat heel erg in elkaar overloopt.

De heer **Van Nispen**:

Het loopt in elkaar over, maar hoe zou u dan het verschil duiden?

De heer **Rutte**:

Dat zou ik echt niet weten. Dat zou ik niet weten. Nee.

De heer **Van Nispen**:

Het kabinet-Kok II kondigde in de nota Bestrijding fraude en financieel-economische criminaliteit 2002-2006 van april 2002 aan dat uitvoerders van de sociale zekerheid breder moesten gaan handhaven en meer moesten gaan samenwerken. Als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kabinet-Balkenende I gaat u hiermee aan de slag. In november 2002 verschijnt het Handhavingsprogramma 2003-2006. Daarin wordt gesproken over slimmer, breder en meer handhaven. Wat verstonde u onder slimmer, breder en meer handhaven?

De heer **Rutte**:

Ik denk dat dat echt titels zijn, maar als ik nu probeer terug te halen, ook uit de voorbereiding op deze enquête, wat we allemaal deden, dan had dat natuurlijk te maken met de punten die u noemde. Hoe ga je naast signaalsturing ook kijken naar risicosturing? Dat kwam natuurlijk ook voort uit het vorige kabinet. Het was een logische ontwikkeling om daarmee door te gaan. Een ander aspect was natuurlijk de omvorming van de regionale interventieteams naar een landelijk dekkend stelsel. Dat type zaken.

De heer **Van Nispen**:

Wij zien in de stukken dat het slimmer, breder en meer handhaven tot besparingen op uitkeringen zou leiden en extra premie- en boete-inkomsten zou gaan opleveren. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid schatte in dat dit op zou lopen van 10 miljoen euro in 2003 tot uiteindelijk 120 miljoen euro in 2006. Waar waren deze bedragen op gebaseerd?

De heer **Rutte**:

Dat zijn ramingen die normaal gesproken worden gemaakt bij de start van een kabinet. Als je als kabinet plannen maakt, gaat de Inspectie der Rijksfinanciën kijken wat het effect van dat beleid zal zijn.

De heer **Van Nispen**:

Maar wat zat daarachter?

De heer **Rutte**:

Dat zou u de inspectie moeten vragen. Die kijkt ernaar. Die maakt inschattingen. Als beleid plaatsvindt, wat is dan een logisch te verwachten opbrengst?

De heer **Van Nispen**:

Zijn deze schattingen, die besparingen, ook uitgekomen? Zijn die gehaald?

De heer **Rutte**:

Dat weet ik niet. Daar kijken we ook eigenlijk niet zo naar, want als je de besparing niet haalt, heb je geen instrumenten om extra dingen te gaan doen. Dat kon niet. Je probeert natuurlijk vast te stellen wat het effect van beleid is. Wat doet dat? Als je bijvoorbeeld zegt dat je mensen wil proberen minder snel te laten instromen in de WAO door maatregelen te nemen, wat doet dat dan waarschijnlijk met het aantal mensen dat op langere termijn in die WAO terecht gaat komen? Daar worden ramingen van gemaakt en die worden weer ingeboekt.

De heer **Van Nispen**:

Maar begrijp ik u nou zo dat u zegt "ik weet niet of die ramingen zijn gehaald" of zegt u: dat is sowieso nooit bekend?

De heer **Rutte**:

Het is bij mijn weten niet iets wat op de tafel van de staatssecretaris terugkomt. Je maakt ramingen van tevoren. Dat gebeurde ook toen de bijstandswet zelf herzien werd. Omdat mensen waarschijnlijk meer aan het werk gingen komen, was daarbij ook een besparing voorzien van 250 miljoen, dacht ik. Maar het is niet zo dat je dan gaat kijken of je die heel precies gaat halen.

De heer **Van Nispen**:

Het lag niet op de tafel van de staatssecretaris, maar zijn dat soort schattingen en het achteraf kijken of ze zijn gehaald of niet, sowieso niet bekend op het hele ministerie?

De heer **Rutte**:

Dat zou u het ministerie moeten vragen. Als staatssecretaris probeer je dat beleid vorm te geven, te verdedigen in de Kamer en dat waar nodig in wetgeving om te zetten. Hele goede mensen op zo'n ministerie kijken wat dat kan opleveren, samen met het ministerie van Financiën. Zo gaat dat tot op de dag van vandaag. Dat zijn de ramingen die je maakt. Wat zijn de inschattingen van beleid? Als je echt besparingen doet, dus als je zegt "we gaan bepaalde dingen niet meer doen", dan moet je natuurlijk die besparingen zien te halen. Dit waren natuurlijk ramingen van het verwachte effect van je beleid. Dat is in die zin relevant, want je moet natuurlijk bedenken wat het ongeveer op gaat leveren. Tegelijkertijd is het bestuurlijk

---

minder interessant, omdat je er ook niet op kunt sturen als je het niet zou halen. Je kunt niet zeggen: dan gaan we nog extra dingen zitten doen. Je hebt dan geen middelen om dat op te lossen.

De heer **Van Nispen**:

Toen ik u zojuist de vraag stelde of het kabinet-Balkenende I een andere aanpak had ten aanzien van fraudebestrijding in de sociale zekerheid dan de voorgaande kabinetten-Kok, was uw antwoord: geen aanscherping, geen koerswijziging.

De heer **Rutte**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Hoe verklaren we dan die oplopende bedragen? Want het moet wel flink wat gaan opleveren, van 10 miljoen euro tot 120 miljoen euro. Dat zijn aanzienlijke bedragen.

De heer **Rutte**:

Ja, maar dat past natuurlijk in een trend. Je zag in de kabinetten daarvoor, terecht, dat die aandacht voor het draagvlak voor sociale zekerheid en het aanpakken van fraude was toegenomen. Dit kabinet ging een aantal zaken vervolgens ook ter hand nemen, bijvoorbeeld die omvorming van die regionale teams en het risicogericht sturen. Dat waren natuurlijk allemaal zaken die klaarlagen en die moesten worden omgezet en, in slecht Nederlands, geïmplementeerd moesten worden en ten uitvoering moesten worden gebracht. Dan kom je dus ook in de fase dat het opbrengsten gaat genereren.

De heer **Van Nispen**:

Zonder aanscherping of koerswijziging wel meer opbrengsten?

De heer **Rutte**:

Omdat je dingen die zijn voorbereid maar die nog niet zijn uitgevoerd, in een logische volgende stap nu ook gaat waarmaken.

De heer **Van Nispen**:

En die 120 miljoen aan extra opbrengsten, met welk type beleid of met welke maatregelen moest dat bedrag nou gehaald worden?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, dat zijn ramingen. Die maakt een directie Financiële Zaken van een ministerie. Dat doen ze samen met de Inspectie der Rijksfinanciën. Die kijken wat het beleid is dat we met elkaar gaan vormgeven en wat de verwachting is dat het beleid gaat opleveren.

De heer **Van Nispen**:

En als dat beleid het op enig moment niet gaat opleveren, hoe belangrijk is dat dan voor u als staatssecretaris?

De heer **Rutte**:

Dat is belangrijk als het een bezuiniging zou zijn. Stel bijvoorbeeld dat je in de Arbo gezegd zou hebben "we gaan dingen helemaal anders doen" en je bespaart daarop, dan is het niet halen van een besparing ernstig. Dan zou je dat ook met andere maatregelen alsnog kunnen halen. Dat gaat hier natuurlijk niet. Dit is een raming van beleid. Als een raming van beleid niet uit zou komen, dan kun je dingen niet nog bijsturen.

De heer **Van Nispen**:

En is dat erg?

De heer **Rutte**:

Dat is niet erg, neenee. Alleen, je moet wel een raming maken, want je wil natuurlijk sturen op de inschatting van de deskundigen, de financiële mensen, van wat het beleid gaat opleveren. Je moet ergens op een koers varen.

De heer **Van Nispen**:

Dat heeft voor u als staatssecretaris geen consequenties? Dan is er niemand die zegt: goh, u zou dit ophalen, dit zou het opleveren?

De heer **Rutte**:

Nee, het is niet zo dat je als staatssecretaris extra moet gaan bezuinigen. Dan zou je dat ergens anders moeten doen. In de sociale zekerheid zijn die mogelijkheden er niet, want dat is altijd uitkeringsgeld. Dan moet je uitkeringen verlagen. Dat wil niemand. Of je zou in het domein zelf extra maatregelen moeten nemen in de fraudebestrijding, en dat gaat niet.

De heer **Van Nispen**:

Uit onze informatie blijkt dat het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vanaf 2002 misbruik en oneigenlijk gebruik meer via het

---

bestuursrecht en minder via het strafrecht wilde aanpakken. Wat was de reden voor die verschuiving van het strafrecht naar het bestuursrecht?

De heer **Rutte**:

Je zag ook dat de WRR daar op dat moment mee bezig was. Die had het ook over de overbelasting van de rechterlijke macht. Hoe kun je ervoor zorgen dat zaken die kunnen worden afgedaan met bestuursrecht, ook daardoor worden afgedaan, en dat het strafrecht veel meer een sluitstuk wordt? Bijvoorbeeld bij de SIOD zie je dat het strafrecht wel aan de orde is. Dan praat je dus over ernstige gedragingen, over recidive. Dan kom je nog wel bij het strafrecht. Maar verder zie je toch al een aantal jaren een beweging, ook vanwege die druk op de rechterlijke macht, om te kijken of je zaken meer bestuursrechtelijk kunt afwickelen.

De heer **Van Nispen**:

Speelde voor u ook mee dat die verschuiving van strafrecht naar bestuursrecht weleens tot meer opbrengsten kon leiden?

De heer **Rutte**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Speelde voor u mee dat het bestuursorgaan dan meer invloed heeft op de sanctie dan wanneer het overgelaten wordt aan de onafhankelijke rechter?

De heer **Rutte**:

Nee. Dat kan ik ook nergens terugvinden in de voorbereiding, nee.

De heer **Van Nispen**:

Wat waren de gevolgen van de verschuiving van het strafrecht naar het bestuursrecht voor mensen die een beroep deden op de sociale zekerheid?

De heer **Rutte**:

Daar heb ik als staatssecretaris verder geen zicht op gehad, dus dan moet ik nu gaan speculeren. Dat was toen geen thema in de discussies.

De heer **Van Nispen**:

Maar u heeft als staatssecretaris wel gekozen voor of ingestemd met die verschuiving van strafrecht naar bestuursrecht. Dat heeft gevolgen gehad voor mensen.

De heer **Rutte**:

Nou, mijn indruk is niet dat dat in die twee jaar grote gevolgen heeft gehad, in ieder geval niet zodanig dat dat in wat ik zo nu allemaal teruglees van twintig jaar geleden, tot grote discussies heeft geleid.

De heer **Van Nispen**:

Heeft u destijds overwogen dat mensen in het bestuursrecht zelf actie moeten ondernemen anders dan wanneer het in het strafrecht gebeurt? Mensen staan dan met 1-0 achter, wordt weleens gezegd.

De heer **Rutte**:

Nee. Nogmaals, ik schetste al dat er op dat moment een bredere ontwikkeling gaande was, ook vanuit de overbelasting van de rechterlijke macht. Ik wijs op dat WRR-rapport. Dat verscheen volgens mij in 2003. Dat paste ook weer in een trend uit de Paarse kabinetten om te kijken of je de rechterlijke macht wat kon ontlasten en de zwaardere gevallen ...

De heer **Van Nispen**:

Ja, dat heeft u gezegd, maar ik ben toch benieuwd naar welke overwegingen wel of niet een rol hebben gespeeld. Heeft voor u bijvoorbeeld een rol gespeeld dat mensen in het bestuursrecht twee stappen moeten zetten, namelijk eerst bezwaar moeten maken en vervolgens in beroep moeten gaan?

De heer **Rutte**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Heeft voor u een rol gespeeld dat het bestuursrecht uitgaat van de gelijkwaardigheid van partijen, terwijl daar eigenlijk geen sprake van is omdat een mens het op moet nemen tegen de overheid, en dat in het strafrecht intrinsiek rekening wordt gehouden met die ongelijkwaardigheid?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, ik moet natuurlijk naar de discussie van toen, hè, tussen 2002 en 2004. Daar ga ik naar terug.

De heer **Van Nispen**:

Daarom stel ik u de vraag. Zeker.

De heer **Rutte**:

Het was toen een breed geaccepteerde gedachte dat je deze trend inzette. In de korte tijd dat ik daar zat, hebben wij daar geen grote discussies over gehad. Wij werkten binnen een breder maatschappelijk kader om de rechterlijke macht te ontlasten.

De heer **Van Nispen**:

Is voor u daarbij misschien wel een overweging geweest dat mensen in het strafrecht recht hebben op een advocaat en geen griffierechten hoeven te betalen, wat in het bestuursrecht allemaal minder is geregeld, waar mensen wel griffierechten moeten betalen en geen recht hebben op een gratis advocaat?

De heer **Rutte**:

Naar mijn beste weten was dat in die tijd — dat kan ik ook niet terugvinden — geen onderdeel van de discussies.

De heer **Van Nispen**:

Ik laat het hier even bij. Ik geef het woord aan mevrouw Belhaj.

De **voorzitter**:

Ik heb nog twee korte vervolgvragen. Al luisterend dacht ik: er is een aanneme gedaan waarom het goed zou zijn om dat beleid in te zetten. Vervolgens zei u dat het anekdotisch was ingegeven. Ik merk dat ik er behoefte aan heb dat u nog één keer in gewonemensentaal uitlegt wat anekdotisch is.

De heer **Rutte**:

Nou ja, goed. Op dat moment liep er een onderzoek uit 2000 waaruit bleek dat 23% van de bijstandsgerechtigden erbij zou werken. Je had het rapport-Van der Zwan, dat zei dat de Algemene bijstandswet fraudegevoelig was. Het rapport-Buurmeijer uit '93 zei, naast allerlei zaken, dat de WAO en de WW fraudegevoelig waren. Je had natuurlijk Stimulansz, die op een gegeven moment ook nog een heleboel dingen heeft bekeken en ...

De **voorzitter**:

Dat heeft u gezegd. Ja.

De heer **Rutte**:

... heeft gezegd dat er een omvangrijk handhavingsgat was. Dus er was heel veel informatie op dat moment die zei dat je dit moest aanpakken. Dat past

---

ook in het hele denken van de kabinetten daarvoor, waar wij verder mee gingen.

De **voorzitter**:

Oké, dus u bedoelt: door feitelijke gebeurtenissen, feitelijke onderbouwing van iets, voelde u een legitimatie om te handelen.

De heer **Rutte**:

Dit is toch een hele lijst? Het rapport-Van der Zwan over de Abw was een zeer serieus rapport, dat uitvoerig bediscussieerd is.

De **voorzitter**:

Ik begrijp het.

De heer **Rutte**:

Buurmeijer was een parlementaire enquêtecommissie, die zei ...

De **voorzitter**:

Ik stel gewoon de vragen aan u en niet andersom.

Ik wil toch nog even terugkomen op die raming. U gaf aan dat het een raming was, maar volgens mij kwam dat uit het regeerakkoord. Het beleid was vastgesteld. De begroting was toegevoegd. Dan is het dus een politieke keuze en daarmee dus wel degelijk een overtuiging om een bepaalde hoeveelheid geld te gaan ophalen. Dat is gewoon ook een bezuiniging. Kan het zijn dat u zich vergist heeft, dat het geen raming was, maar dat u eerst beleid had gemaakt en dat het in het regeerakkoord stond?

De heer **Rutte**:

Het regeerakkoord heeft maatregelen. Het regeerakkoord zegt niet: het lijkt ons leuk als het dit oplevert. Dat baseer je dan weer op wat de doorrekenaars daar uiteindelijk aan toekennen.

De **voorzitter**:

Volgens mijn kennis was het een ombuiging en een bewuste keuze, maar we hoeven elkaar niet te overtuigen. Ik denk dat het goed is om het hier dan even bij te laten.

Ik wil verder met u spreken over risicogestuurd handhaven. We hadden het hiervoor al even over het Handhavingsprogramma 2003-2006. Hierin staat dat het kabinet van plan was om voortaan risicogestuurd te gaan werken.

Misschien is het goed om even te beginnen bij uw uitleg van risicogestuurd werken.

De heer **Rutte**:

Dat is dat je uiteindelijk kijkt hoe je, natuurlijk in de combinatie — dat staat nooit alleen — in de drieslag "steekproefsgewijs, signaalgestuurd en risicogestuurd" probeert te achterhalen wat qua dienstverlening de makkelijkste manier zou zijn, zonder iedereen lastig te vallen, om te kijken waar de risico's zitten, ook in combinatie met waar je verwacht dat zich situaties zullen voordoen als je daar verder op gaat zoeken.

De **voorzitter**:

Ik probeer u echt te begrijpen, maar ik ga u vragen om het nog een keer uit te leggen, want volgens mij leidt dit niet per se tot meer duidelijkheid. Wat is het verschil? Wat betekent het voor het individu als je risicogestuurd of signaalgestuurd gaat werken?

De heer **Rutte**:

Signaalgestuurd is bijvoorbeeld als blijkt dat een uitkeringsgerechtigde erbij werkt en ook sociale premies daarvoor afdraagt. Er is ook een systeem waarin je kunt vaststellen dat er ook een andere inkomstenbron is naast de uitkering, de zogeheten "witte fraude". Dan kun je vaststellen dat zich daar een probleem voordoet. Bij risicogestuurd kijk je wat de kans is dat een optelsom van indicatoren ertoe leidt dat er bij bepaalde groepen een grotere fraudekans is dan bij andere groepen.

De **voorzitter**:

Ja. Dus bij de een is er een signaal in een individuele situatie. Er is een signaal dat iemand mogelijk fraude pleegt. Dan ga je specifiek naar die persoon kijken. Dat kunnen ook meerdere personen zijn.

De heer **Rutte**:

Ja.

De **voorzitter**:

Risicogestuurd werken is: je hebt bepaalde aspecten, menselijke factoren, hoe mensen leven.

De heer **Rutte**:

Ja, precies.

De **voorzitter**:

Dan kijk je niet meer of er een individuele aanleiding is, maar zeg je: we hebben een groep en in die groep gaan we kijken of het klopt dat daar fraude zit. Ik zie u knikken, dus ik denk dat we het eens zijn over die definities.

Na uw aantreden geeft u een extern onderzoeksbureau de opdracht om de mogelijkheid voor risicogestuurd werken in de bijstand in kaart te brengen. In het voorwoord van hun eindrapport schrijft u dat daarvoor nodig is om te weten wat risicoanalyses en het opstellen van fraudeprofielen precies inhouden. Waar kwam het idee van risicogestuurd werken vandaan?

De heer **Rutte**:

Van het kabinet daarvoor, de brief van Korthals. Dat zat ook in het handhavingsprogramma van het vorige kabinet, dacht ik, dat op een gegeven moment zei dat gemeenten veel meer risicogestuurd zouden moeten gaan werken. Dat was ook weer een logische ontwikkeling, die wij weer oppakten en verder brachten.

De **voorzitter**:

Ja. U praat af en toe in termen van: het is een trend; ik nam het logischerwijs over. Maar u was toch ook gewoon nog staatssecretaris, iemand die zelf iets vond?

De heer **Rutte**:

Zeker. Dat zei ik u: ik vond het logisch; ik vond het verstandig.

De **voorzitter**:

U vond het verstandig, ja. Maar dat kwam nergens vandaan? U had niet ... Nee, ik stel een andere vraag. Waarom vond u dat verstandig?

De heer **Rutte**:

Om de reden die ook was beschreven, namelijk dat er was vastgesteld dat alleen sturen op signalen niet voldoende is, dat je dit instrument wel degelijk nodig hebt en dat die combinatie leidt tot meer inzichten in fraudepatronen.

De **voorzitter**:

Oké. Kwam dat nog ergens vandaan?

De heer **Rutte**:

Wat ik u zei: daar was al heel veel onderzoek naar gedaan door eerdere

---

kabinetten, zeker het kabinet daarvoor. Dat leek me ook volstrekt logisch. Dit kabinet had zich voorgenomen dat ook echt uit te voeren.

De **voorzitter**:

Wat wilde u met deze inventarisatie van risicogestuurd werken bereiken?

De heer **Rutte**:

De bedoeling was vooral om de gemeenten in staat te stellen daar wat mee te doen. Uiteindelijk hebben wij aan bureau Stimulansz opdracht gegeven om te kijken wat wel en niet werkt. Daar kwam die fraudescorekaart van Utrecht uit tevoorschijn als een succesvolle aanpak. Die hebben we onder de aandacht gebracht van gemeenten.

De **voorzitter**:

Dus u deed het eigenlijk alleen voor de gemeenten, niet omdat u dat zelf ook vond?

De heer **Rutte**:

Ik vind ... Ja maar, goed, de gemeenten uiteraard ... Tot 1 januari 2003 was de bijstand sowieso een landelijke verantwoordelijkheid, uitgevoerd door de gemeenten. Vanaf 1 januari 2003 werd dat met de Wet werk en bijstand gedecentraliseerd en kwam die hele fraudeaanpak ook bij de gemeenten te liggen. Het lag natuurlijk voor de hand die gemeenten ook in staat te stellen dat te doen. Daar was dit, het project risicosturing, voor nodig en vooral die praktische handvatten. Maar wat ook nodig was, was wat wij breder deden in de omvorming van die regionale interventieteams.

De **voorzitter**:

Ja, maar mijn vraag was: wat wilde u bereiken? Dan begint u over de gemeentes. Dus u wilde bereiken ...

De heer **Rutte**:

Dat die in staat waren om de gemeentelijke taak uit te voeren die op ze afkwam in de wet die op dat moment voorlag in de Kamer en uiteindelijk 1 januari 2004 in werking trad. Zolang dat niet het geval was, wilde ik ervoor zorgen dat gemeenten die die taak ook hadden, maar dan als een taak vanuit de rijksoverheid, in staat waren om die goed uit te voeren.

De **voorzitter**:

Ja, dat zag u dus als uw taak? U was op dat moment de rijksoverheid ...

De heer **Rutte**:

Ja, zeker.

De **voorzitter**:

... als staatssecretaris?

De heer **Rutte**:

Ja, absoluut.

De **voorzitter**:

Ja. Heeft u ook onderzoek laten doen naar de nadelen van risicogestuurd werken?

De heer **Rutte**:

Ik heb dat niet kunnen terugvinden, nee. Je hebt natuurlijk de gedachte van risicogestuurd werken. Daarbinnen kwam die regeling Hoogwaardig handhaven. Dat was ook een financiële regeling voor de gemeenten om dingen te kunnen doen. Toen is dat onderzoeksbureau op zoek gegaan naar wat werkte. Die kwamen met de aanpak van Utrecht als succesvol. Die hebben we toen verspreid. Daar werd natuurlijk ook wat geld voor beschikbaar gesteld. Dat paste ook in de geleidelijke decentralisatie van de bijstandswet.

De **voorzitter**:

Nogmaals, u zegt dus dat het een behoefte van die gemeentes was om dat te kunnen doen. Het was niet dat u zei: ik vind het belangrijk dat gemeentes het kunnen doen.

De heer **Rutte**:

Ja, dat vond ik belangrijk. Dat zei ik: belangrijk dat de gemeentes ...

De **voorzitter**:

Ja, maar er zit een verschil tussen. Was er iemand, bijvoorbeeld de gemeente, die vroeg "beste staatssecretaris, wij hebben dit nodig", of was het zo dat u dacht: ik als staatssecretaris vind het wel handig als gemeentes dat instrument hebben?

De heer **Rutte**:

Ik denk allebei, want de gemeenten hadden natuurlijk zelf ook gevraagd om een evaluatie van de regionale interventieteams bij het vorige kabinet. We zijn aan de slag gegaan om die om te bouwen naar dat landelijk platform. Je

---

bent natuurlijk altijd op zoek, ook de gemeenten, naar wat er wel werkt en wat niet. In het kader van de risicosturing, die dus weer voortkwam uit denken dat al voor ons was ontwikkeld en dat logisch verder werd voortgezet, lag het voor de hand dat wij dat onderzoeksbureau de opdracht gaven om te zeggen wat er wel en niet werkt.

De **voorzitter**:

U geeft vaak aan dat iets heel logisch is, maar het is natuurlijk altijd een keuze als bewindspersoon.

De heer **Rutte**:

Zeker.

De **voorzitter**:

Het is niet iets wat buiten onszelf als politici of bewindspersonen ligt. Dus als u zegt "logisch", zegt u eigenlijk: iets wat ik gewoon ook wilde doen.

De heer **Rutte**:

Ja, ik denk dat die risicosturing absoluut meerwaarde heeft, in combinatie natuurlijk met de signaalsturing. Ik denk dat het goed is dat we die instrumenten hebben.

De **voorzitter**:

Ja. Maar nogmaals, was het nu zo dat die gemeentes dat aan u vroegen of bood u dat instrument aan omdat u het belangrijk vond dat gemeentes dat konden gebruiken?

De heer **Rutte**:

Dan moet ik echt even opnieuw de geschiedenis schetsen. Heel kort. Wij kwamen binnen en toen lag er vanuit het vorige kabinet de opdracht aan de gemeenten: ga aan de slag met risicosturing.

De **voorzitter**:

Dat heeft u verteld, ja.

De heer **Rutte**:

Het was helemaal logisch om daarmee door te gaan, omdat risicosturing een aanvulling is op signaalsturing. Vervolgens deed zich een tweede ontwikkeling voor en die is dat we besloten om veel verder te gaan met de decentralisatie van de bijstand, iets waar eerdere kabinetten met dat Fonds Werk en Inkomen mee waren begonnen. Dat werd uiteindelijk de Wet werk

---

en bijstand, waarmee ook de hele handhaving en fraudebestrijding bij de gemeenten werden gelegd. In die combinatie was het natuurlijk voor de hand liggend om dan de gemeenten ook die handreikingen te doen. Ik zou moeten nakijken of er heel expliciet een vraag uit de gemeenten is geweest, of dat wij zeiden dat het paste in de decentralisatie van die wet. Ik vermoed het tweede, dat het voor de hand liggend was, maar dat zou ik moeten nakijken. Ik heb dat nu niet kunnen vinden in de voorbereiding.

De **voorzitter**:

We gaan even door. Kort voor uw aantreden als staatssecretaris is het Inlichtingenbureau opgericht. Het Inlichtingenbureau heeft als taak om bestanden van sociale diensten van gemeenten en derden, dus eigenlijk anderen, te koppelen, om zo mogelijke fraude te signaleren. Dit is een voorbeeld van signaalgestuurd werken. Wanneer het Inlichtingenbureau bijvoorbeeld informatie krijgt dat een persoon met een uitkering tegelijkertijd ook een inkomen ontvangt, geeft het bureau dat door aan de gemeente. Die gaat vervolgens onderzoeken of er sprake is van fraude. Waarom koos u voor risicogestuurd werken, terwijl het Inlichtingenbureau, dat net was opgericht toen u begon als staatssecretaris, eigenlijk juist signaalgestuurd werkte?

De heer **Rutte**:

Dan moet ik even in herhaling vervallen. Toen ik aantrad, lag er de opdracht van de minister van Justitie uit het vorige kabinet aan gemeenten om ook risicogestuurd te gaan werken. U heeft er helemaal gelijk in dat ik daar natuurlijk ook zelf mij een oordeel over moest vormen, maar het leek mij een verstandige stap.

De **voorzitter**:

Oké. En niet omdat u signaalgestuurd werken niet afdoende vond of omdat er iets lag wat signaalgestuurd ...

De heer **Rutte**:

Ik moet eerlijk zeggen dat toen ik begon, ik uit het bedrijfsleven kwam, uit een "fast moving consumer goods"-bedrijf, en ik niet veel kennis had van dit hele vraagstuk. Maar je gaat natuurlijk in het departement, waar ongelofelijk goede mensen werken, heel snel aan de slag om te snappen wat al die dossiers betekenen. Op dit punt heb ik natuurlijk die discussies gevoerd. Zoals ik het mij herinner, lag het ook voor de hand om te zeggen: naast signaalsturing is het verstandig om ook door te gaan met wat het vorige kabinet heeft ingezet, dus die risicosturing.

De **voorzitter**:

Dat is duidelijk. U zegt "het lag voor de hand", maar dat ligt natuurlijk verschillend bij iedere persoon. Het is natuurlijk een keuze; wat voor de een logisch is, is voor de ander niet logisch.

De heer **Rutte**:

Zeker. Als ik "logisch" zeg, bedoel ik dat ik het logisch vond. Ja. Zeker.

De **voorzitter**:

Ja. Wat was destijds uw verwachting ten aanzien van het gebruik van bestandskoppelingen ten behoeve van fraudebestrijding?

De heer **Rutte**:

Heel eerlijk: daar heb ik mij waarschijnlijk niet in die mate in verdiept, want het was natuurlijk een ontwikkeling die al liep. Dat Inlichtingenbureau was opgericht en waar we vooral mee bezig waren, was: hoe krijgen we dat IB werkend? Het was er, maar er waren problemen met het budget, er waren problemen met de aansturing, niet alle gemeenten deden mee. Wat ik terugvind in alle stukken, en zo staat het me ook bij, is dat we vooral bezig waren om dat zaakje bestuurlijk werkend te krijgen.

De **voorzitter**:

U zegt regelmatig dat het iets was wat al liep. Dat wekt de indruk alsof u als staatssecretaris niet elke dag een keuze had om iets anders te laten lopen.

De heer **Rutte**:

Nou, het is niet zo dat ... Natuurlijk heb je die keus, maar als ik het logisch vind, ga ik dat natuurlijk niet doen. En ik vond dit logisch. Dat Inlichtingenbureau was op 1 januari opgestart, dus zes maanden voordat ik begon. Dan zou het gek zijn om te zeggen: jongens, ik heb wat nieuws bedacht, we stoppen weer. Het is natuurlijk logisch dat je kijkt hoe je een knooppunt kunt creëren waarin je op een fatsoenlijke manier gegevens uitwisselt ten dienste van de gemeenten om witte fraude vast te stellen.

De **voorzitter**:

Ja. Het staat een staatssecretaris natuurlijk altijd vrij om te zeggen "ik wil het anders doen", of "ik wil..."

De heer **Rutte**:

Altijd.

De **voorzitter**:

Maar u heeft ervoor gekozen om dat niet te doen en te zeggen ...

De heer **Rutte**:

En ik neem daar ook de volle verantwoordelijkheid voor; ik vond het ook ...

De **voorzitter**:

Zo bedoel ik het niet, maar ik ...

De heer **Rutte**:

Ik vond het ook verstandig. Dat Inlichtingenbureau was een logische ontwikkeling en ook die risicosturing.

De **voorzitter**:

Tot slot op dit aspect. Welke ... Nee, toch nog één stap terug. U had bepaalde verwachtingen. U zei: er lagen stukken; het leek me een goed idee. Was er iets waaruit bleek dat bestandskoppelingen iets goeds zouden zijn voor fraudebestrijding?

De heer **Rutte**:

Nou, niet dat ik nou precies een bepaald stuk voor ogen heb, maar het is natuurlijk wel heel voorspelbaar dat als je weet dat er witte fraude plaatsvindt, het fijn is om dat ook vast te stellen. Het vorige kabinet had dat in gang gezet. En, nogmaals, ik ging daar uit volle overtuiging mee verder. Alleen, het probleem was natuurlijk dat er financieel-bestuurlijk gedoe was rond dat IB. Daar hebben we veel geld in gestoken. Althans, ik beperkt, hoor; het is natuurlijk vooral een ambtelijk probleem, maar ik werd er wel regelmatig over bijgepraat.

De **voorzitter**:

U was niet verantwoordelijk voor het Inlichtingenbureau?

De heer **Rutte**:

Ja, maar hoe het werkt als staatssecretaris is dat hoewel je overall verantwoordelijk voor bent, het niet zo is dat je zelf iedere dag elk detailbesluit neemt. Je wordt natuurlijk regelmatig via ambtelijke nota's bijgepraat over de ontwikkelingen. Dat geeft je de kans om bij te sturen. Op dat moment was bijsturen niet nodig, omdat ambtelijk de goede stappen werden gezet, vond ik, om het Inlichtingenbureau in goede banen te leiden. Maar er waren dingen te doen, namelijk zowel de aansturing ervan als vooral ook de financiën. En natuurlijk de kwaliteit van die applicatie.

De **voorzitter**:

Nou, dan heeft u daar geen aandacht aan besteed, maar mijn vraag was waaruit bleek dat die bestandskoppelingen goed zouden zijn voor fraudebestrijding.

De heer **Rutte**:

Nogmaals, het was natuurlijk iets wat al een aantal jaar in ontwikkeling was, en dat is ook zeer voorstelbaar. Alleen, toen ik daar aankwam, was het net allemaal begonnen. Ik heb er uiteindelijk twee jaar gezeten; het is niet zo dat je dan eindeloze bakken evidence hebt wat wel en niet precies werkt. Dat zullen ook opvolgers hebben bekeken. Het probleem deed zich voor dat het IB niet goed functioneerde. Het heeft dus echt een tijdje geduurd voordat het überhaupt ging draaien op een manier die je wilde.

De **voorzitter**:

Precies, dat heeft u verteld. Maar ik was gewoon puur geïnteresseerd: je besluit om iets voort te zetten. Dan is onze vraag: waar blijkt het uit? Als je zoiets gaat doen, moet dat wat opleveren. Je richt een bureau op. Dat kost geld, dat vraagt mensen. Dan denk je: daar zit vast achter dat het aangetoond is dat als je die gegevens gaat uitwisselen, dat goed is voor fraudebestrijding.

De heer **Rutte**:

Nogmaals, dit speelt zich natuurlijk allemaal af tegen de achtergrond van Buurmeijer en Van der Zwan en ook allerlei andere ...

De **voorzitter**:

Maar ik heb het over uw tijd.

De heer **Rutte**:

Ja, maar mijn tijd begon in juli 2002 en ik pakte natuurlijk op wat er lag. Dat was ook verstandig, vond ik, omdat het heel voorstelbaar is dat als er sprake is, bijvoorbeeld in de bijstand, van ...

De **voorzitter**:

We vervallen in herhaling. Ik denk dat dit voor nu dan even ...

De heer **Rutte**:

Dat was voor mij een reden om ermee door te gaan. Ja. Uit overtuiging.

De **voorzitter**:

Welke rol zag u daarbij voor het Inlichtingenbureau? Dus door die bestandskoppelingen?

De heer **Rutte**:

Nou, precies die. Ja.

De **voorzitter**:

Ja. Oké. Ik geef het woord aan de heer Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:

Dank u wel. Het voorgaande leidt bij mij nog tot een vervolgvraag. Risicogestuurd handhaven is dus de gedachte dat bepaalde groepen bij voorbaat een groter risico op fraude vormen dan andere groepen. Daar hebben we het over gehad. Op de vraag of u onderzoek heeft gedaan naar de nadelen van risicogestuurd werken, zei u: bij mijn weten niet.

De heer **Rutte**:

Zo is de vraag, dacht ik, niet gesteld. Wat we gedaan hebben, is dat we Stimulansz, het bureau dat ons adviseerde, dat we hadden ingehuurd, opdracht hebben gegeven om te kijken wat wel en niet werkt. Dat zegt op een gegeven moment in een rapport: "Luister. Ja, risicogestuurd werken heeft meerwaarde, maar wel alleen in combinatie met ook signaalgestuurd werken." Je kunt waarschijnlijk niet helemaal zonder steekproeven, maar vooral die twee grote zaken ...

De heer **Van Nispen**:

Dat heeft u gezegd, maar dan heeft u mijn vraag verkeerd begrepen. Op de vraag die mijn collega net stelde, namelijk of u ook onderzoek heeft laten doen naar de nadelen van risicogestuurd werken, was uw antwoord: bij mijn weten niet.

De heer **Rutte**:

Ik dacht dat de vraag ...

De heer **Van Nispen**:

Laat ik de vraag opener stellen. Is er destijds onderzoek gedaan, lag er een onderzoek, naar de nadelen van risicogestuurd werken?

De heer **Rutte**:

Nee, dat geloof ik niet, nee. Nee, dat dacht ik niet. In ieder geval de stukken

---

die we hadden als ingang voor dit kabinet – je bouwt natuurlijk altijd voort op vorige kabinetten – waren inderdaad: dit is nodig. Ik heb me er natuurlijk in verdiept en vastgesteld dat dat een logische lijn was.

De heer **Van Nispen**:

U heeft zich erin verdiept en vastgesteld dat het een logische lijn was ...

De heer **Rutte**:

Maar het is niet zo dat het bij elke beleidsstap ...

De heer **Van Nispen**:

... maar er lag geen onderzoek naar de nadelen van risicogestuurd werken. Was dat alleen bij u niet, of op het hele ministerie niet?

De heer **Rutte**:

Dat laatste weet ik niet. Er worden natuurlijk heel veel dingen onderzocht; dat zie je niet allemaal als staatssecretaris. Het is maar goed ook dat zij dat doen, want je wilt natuurlijk dat ambtenaren goed geïnformeerd werken. Het zou dus kunnen, maar ik heb dat in de voorbereiding niet aangetroffen. Maar het is natuurlijk niet zo dat bij elke beleidsstap die je zet na afweging – het vorige kabinet, dit kabinet, het past in onze aanpak – je per definitie altijd een heel onderzoek laat doen naar de contramal. Dat is niet zo. Zo werkt beleidmaken niet.

De heer **Van Nispen**:

Maar dit gaat over de gedachte dat bepaalde groepen een groter risico vormen op fraude dan andere groepen. Mijn vraag aan u nu is: is er iemand geweest in die tijd die tegen u heeft gezegd dat het wel verstandig is om ook onderzoek te laten doen naar de nadelen daarvan?

De heer **Rutte**:

Dat heb ik nergens aangetroffen, nee.

De heer **Van Nispen**:

En heeft u die opdracht – "laat eens onderzoek doen naar de nadelen van risicogestuurd werken" – zelf gegeven?

De heer **Rutte**:

Nee. In de wijze van werken van een bewindspersoon is het ook niet de normale gang van zaken om bij elke beleidswijziging die je doorvoert, of in

---

dit geval beleid dat je implementeert, per definitie breed te laten onderzoeken wat potentieel mogelijk ooit de nadelen zouden kunnen zijn.

De heer **Van Nispen**:

U trekt het heel veel breder: bij elk beleid, bij elke maatregel. Maar mijn vraag ging specifiek hierover.

De heer **Rutte**:

En dat is het antwoord.

De heer **Van Nispen**:

Dan gaan we het nu hebben over risicogestuurd handhaven in de praktijk. Bij uw aantreden als staatssecretaris is er sprake van een regionale structuur voor fraudebestrijding op het gebied van sociale zekerheid, illegale arbeid en fiscale fraude, de Regionale Interdisciplinaire Fraudeteams, ook wel de RIF-teams genoemd. We hadden het daar al over. In het Handhavingsprogramma 2003-2006, waar we het ook al eerder over hadden, staat dat deze regionale structuur zal worden omgevormd naar een landelijke structuur van interventieteams, onder leiding van de Landelijke Stuurgroep Interventieteams, de LSI. Waarom wilde u de bestaande regionale structuur voor fraudebestrijding omvormen naar een landelijke structuur?

De heer **Rutte**:

Daar lagen goede aanleidingen voor. Er was ook een heel onderzoek gedaan, kort voordat wij begonnen, over een evaluatie van die aanpak van die RIF's. Er lag ook een wens vanuit de gemeenten. Het paste ook in de aanpak van dat kabinet om te kijken wat je kunt doen om de hele handhaving en controle verder te helpen. Een van de problemen was dat de kleinere gemeenten niet meededen. Een ander probleem was dat het niet landelijk dekkend was. Dus ik vond het een verstandige koers.

De heer **Van Nispen**:

Wat was het doel van die Landelijke Stuurgroep Interventieteams?

De heer **Rutte**:

Wat je doet, is het landelijk dekkend maken. Je probeert landelijk te kijken wat wel werkt en wat niet. Maar het is niet een club waar ik zelf bij zit. Maar wat je organiseert, is natuurlijk een structuur waarin kennisuitwisseling mogelijk is.

De heer **Van Nispen**:

Een structuur waarin kennisuitwisseling mogelijk is.

De heer **Rutte**:

Ja. En het landelijk dekkende was belangrijk; dus dat ook de kleinere gemeenten mee gingen doen. Daar zat natuurlijk ook achter dat we bezig waren met die ontwikkeling van de bijstand naar de gemeenten, dus het was belangrijk dat zij ook dit instrument ter beschikking zouden hebben.

De heer **Van Nispen**:

Maar waar moest dat dan toe leiden, die landelijk dekkende structuur?

De heer **Rutte**:

Zorgen dat dit instrument, waarbij dus alle relevante partijen samenwerken in een regio, landelijk dekkend ook goed kan functioneren. Dan praat je dus over alle grote spelers.

De heer **Van Nispen**:

Wat ging men dan doen? Dat is mij nog niet duidelijk.

De heer **Rutte**:

Nou, met elkaar kijken: waar zit fraude en hoe kun je die opsporen? Een van de kritiekpunten was natuurlijk dat het accent te veel op de preventie lag en te weinig op de repressieve kant. Dat vond ik ook verstandig: er moet altijd een balans zijn tussen preventie en repressie. Dus dat heb ik toen verder voortgezet.

De heer **Van Nispen**:

Waarom koos u ervoor om de fraudebestrijding te centraliseren, terwijl kort daarvoor besloten was om de uitvoering van de Wet werk en bijstand juist te decentraliseren naar de gemeentes?

De heer **Rutte**:

Dat is niet zozeer centraliseren. Dat ging overigens niet alleen over de bijstand maar breed over de sociale zekerheid, die LSI. Dus het is niet alleen voor de bijstand – het is echt belangrijk om dat te vermelden – maar veel breder. Het tweede is dat de gemeenten juist in het kader van de door hen toen nog te verkrijgen – per 1 januari 2004 is dat uiteindelijk gelukt – gedecentraliseerde verantwoordelijkheid, gebruik moesten kunnen maken van dit soort instrumenten.

De heer **Van Nispen**:

Maar iets wat eerst regionaal gebeurt en vervolgens landelijk, dat is toch een soort centralisatie?

De heer **Rutte**:

Nee. Wat je doet, is het landelijk dekkend maken. Het is voor alle vormen van fraude, dus ook buiten de bijstand. En voor de gemeenten was het belangrijk dat ook de kleinere gemeenten konden meedoen. Die hadden daar belang bij, omdat natuurlijk de fraudetaak in de Wet werk en bijstand werd gedecentraliseerd naar de gemeenten. Dan hebben zij natuurlijk ook de instrumenten nodig, zoals risicosturing, zo'n Utrechtse scorekaart, of in dit geval de toegang tot dit systeem.

De heer **Van Nispen**:

Ziet u daar een tegengestelde beweging in?

De heer **Rutte**:

Integendeel, dit paste. Als je tegen de gemeenten zegt "jullie worden verantwoordelijk", dan moet je er als rijksoverheid ook voor zorgen dat die gemeenten in staat zijn die verantwoordelijkheid in te vullen.

De heer **Van Nispen**:

Bij de fraudebestrijding binnen de regionale structuur met de Regionale Interdisciplinaire Fraudeteams werd ingezet op het voorkomen van fraude, dus preventie. Met de omvorming naar de landelijke structuur wilde u meer inzetten op het tegengaan van fraude, dus op repressie; u noemde dat net zelf al. Wat was de reden van dit accent op repressie?

De heer **Rutte**:

Omdat ook uit de evaluatie bleek: preventie prima, maar er moet een balans blijven tussen preventie en repressie. Daar ben ik ook van overtuigd. Er werd vastgesteld dat uiteindelijk al die organisaties die samenwerken, dus de Belastingdienst, het UWV, de gemeenten, het OM en noem maar op, dan in staat zijn om niet alleen te kijken naar de preventieve kant, maar als er op een gegeven moment fraude plaatsvindt ook in staat zijn om die fraude aan te pakken.

De heer **Van Nispen**:

En voorheen deed men dat niet?

De heer **Rutte**:

Uit de evaluatie bleek dat het te veel op preventie was gericht en te weinig op repressie, dat het niet landelijk dekkend was en dat de kleine gemeenten niet meededen.

De heer **Van Nispen**:

Ging dat inzetten op repressie ten koste van de beschikbare capaciteit voor preventie?

De heer **Rutte**:

Ik moet zeggen dat ik dat niet ben tegengekomen. Wat wij vooral hebben gedaan in mijn tijd, is die reorganisatie laten plaatsvinden. Dat heeft heel veel tijd gekost, want je praat over heel veel mensen. Wat ik nog tegenkwam – dat stond me ook zo bij – is dat de gemeenten zeiden "we hebben 24 maanden nodig" en dat wij zeiden "18 maanden". Dus in mijn periode is het werk vooral gaan zitten in ... Het is grotendeels ambtelijk en je wordt als staatssecretaris natuurlijk daarover bijgepraat. Ik had zelf de contacten met de wat grotere gemeenten daarover. Maar het ging vooral over: hoe ga je organisatorisch je structuur neerzetten? Daar ben ik mee bezig geweest.

De heer **Van Nispen**:

Dat begrijp ik, maar dat was niet de vraag. De vraag ging over de beschikbare capaciteit.

De heer **Rutte**:

Ja, maar ik denk ... Ik vermoed, eerlijk gezegd, dat omdat we nog zo bezig waren met het überhaupt opzetten van het systeem ... In de paar jaar dat ik daar zat, ben ik in ieder geval niet tegengekomen dat daar aanwijzingen voor zijn.

De heer **Van Nispen**:

En aanwijzingen voor het tegendeel, dat preventie als taak overeind bleef en de repressie niet ten koste ging van de preventie? Heeft u dat geverifieerd?

De heer **Rutte**:

Sowieso ben ik in al die jaren dat ik dit mag doen er niet zo bang voor dat het ene ten koste gaat van het andere. Volgens mij zijn preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille en moet je ervoor zorgen dat er een goede balans is.

De heer **Van Nispen**:

Was dat in de praktijk ook zo?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, ik ben in die paar jaar vooral bezig geweest om die structuur neer te zetten. Althans, dat gebeurde ambtelijk. Ik had daar de verantwoordelijkheid voor, sprak met de grote gemeenten en had af en toe te maken met de stuurgroep. Wij zijn vooral bezig geweest om de transitie vorm te geven. Ik kom in mijn voorbereiding niet tegen dat er al heel veel op de nieuwe manier gewerkt is in die tijd.

De heer **Van Nispen**:

Zou u het zien als een koerswijziging? Want u kiest expliciet voor repressie. Dat staat in de stukken en dat heeft u ook gezegd. Zou u dat als een koerswijziging willen zien?

De heer **Rutte**:

Onder Paars II ingezet met dat grote onderzoek, ja. Dat vond ik ook helemaal passen bij wat wij aan het doen waren. Ja, zeker.

De heer **Van Nispen**:

Dus wel een koerswijziging?

De heer **Rutte**:

Ja, maar in gang gezet begin die eeuw. Het is niet zo dat het kabinet ineens zei: nou gaan we dat doen. Het paste ook helemaal in de trend. Het was een logische ontwikkeling vanuit de kabinetten daarvoor, nogmaals, met mijn volledige instemming. Want ik vind ook dat repressie belangrijk is naast preventie, net zoals vertrouwen in de burger samen moet gaan met het aanpakken van fraude.

De heer **Van Nispen**:

Kan er ook weleens sprake zijn van te veel aandacht voor preventie?

De heer **Rutte**:

Dat geloof ik niet. Nee, helemaal niet. We zijn in die tijd ook heel erg bezig geweest, bijvoorbeeld – dat is allemaal preventief – bij de opzet van de Wet werk en bijstand, om de Centra voor Werk en Inkomen ... Dat is de plek waar je de uitkeringsaanvraag deed. Die deed je dan bij de sociale dienst, en voor de WW vaak bij het UWV. We probeerden dat te centraliseren bij één loket. Bijvoorbeeld de hele opzet van het aanvraagformulier is een enorm

---

preventief instrument, want als je ervoor zorgt dat je daar alle goede vragen in stelt, selecteert dat natuurlijk al mensen uit die denken "o ja, ik heb wel eigen vermogen, ik heb geen recht op bijstand" of "ik verdien te veel bij, ik heb geen recht op bijstand". Preventie is ontzettend belangrijk, maar kan niet vervangend zijn voor repressie, net zoals repressie niet vervangend kan zijn voor preventie.

De heer **Van Nispen**:

Hoe bepaalt men het juiste evenwicht tussen preventie en repressie? Hoe deed u dat?

De heer **Rutte**:

Ik denk door ... In mijn periode was het vooral belangrijk om, bijvoorbeeld wanneer het ging om preventie, ervoor te zorgen dat die ... Ik ben heel veel in het land op reis geweest, van Roermond tot en met Amsterdam, om te stimuleren dat je die gezamenlijke aanvraagloketten kreeg, met simpele formulieren die zo veel mogelijk mensen door de aanvraag al duidelijk maakten: heb je wel of geen recht op WW, WAO of bijstand. En dat in combinatie met het aanpakken van iemand die bijverdient naast zijn uitkering, zwart of wit, dus wel of niet afdragend. Dat is voor het draagvlak cruciaal.

De heer **Van Nispen**:

Binnen de landelijke structuur van interventieteams werken de Belastingdienst, de Arbeidsinspectie, het UWV, de Sociale Verzekeringsbank, de gemeenten, de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst en het Openbaar Ministerie samen op een risicogestuurde wijze. Bepaalde groepen met een bepaald frauderisico werden onderscheiden, waarbij naar persoonskenmerken werd gekeken in plaats van naar gedrag. De interventieteams, die per project werden samengesteld met vertegenwoordigers van deze organisaties, voerden controles uit in wijken of branches op basis van risicoanalyses. Bij het maken van deze risicoanalyses werden persoonsgegevens gebruikt, uitgewisseld en aan elkaar gekoppeld. Hoe belangrijk was de bescherming van persoonsgegevens voor u als staatssecretaris bij de besluitvorming over de totstandkoming van die landelijke structuur van interventieteams en haar werkwijze?

De heer **Rutte**:

Ik denk dat dat altijd belangrijk is. Ik denk dat gegevensuitwisseling altijd moet plaatsvinden, uiteraard in samenhang met het beveiligen en bewaken

---

van de privacy van mensen. Voor mij als liberaal is dat natuurlijk een essentieel gegeven.

De heer **Van Nispen**:

En voor u als staatssecretaris?

De heer **Rutte**:

Ook, want ik was ook toen liberaal. Dus ja, zeker.

De heer **Van Nispen**:

Waar bleek dat belang uit in uw handelen als staatssecretaris destijds?

De heer **Rutte**:

Het is niet zo dat Sociale Zaken zelf of ik daar de hele dag mee bezig was. Je had al bestaande gegevens, en het punt was: hoe krijg je die nou zo omgevormd dat die landelijk dekkend worden, dat ze behalve naar preventie ook naar de repressiekant kijken, dat die verschillende organisaties goed met elkaar samenwerken, een stevigere en beter gecoördineerde aanpak hebben, dat daarmee ook inderdaad naast de preventieve kant ook de repressieve kant wordt ingevuld? Daar waren we mee bezig. Maar eerlijk gezegd, in die maanden waren we vooral ook bezig om die structuur van de grond te krijgen. Dat was een heidens karwei.

De heer **Van Nispen**:

In hoeverre had u als staatssecretaris aandacht voor de potentieel discriminerende uitwerking van risicoanalyses bij de besluitvorming over de totstandkoming van de landelijke stuurgroep van interventieteams?

De heer **Rutte**:

Ik kom in mijn voorbereiding maar op één plek, bij de scorekaart van Utrecht, twee persoonskenmerken tegen, namelijk geslacht en leeftijd. Dat is de enige plek die ik in mijn voorbereiding ben tegengekomen. Ik denk dat dat ook iets is wat door de jaren heen een ongelofelijk ingewikkeld thema is: hoe ga je bij fraudebestrijding, waarbij het denk ik heel belangrijk is om wél ook risicogestuurd te werken, om met kenmerken die niet alleen zijn "waar woon je" of "wat huur je", maar in dit geval ook met leeftijd of geslacht te maken hebben? Hoe los je dat op? Ik denk dat het antwoord niet kan zijn: daar mag je allemaal niet naar kijken. Maar hoe doe je het op zo'n manier ... Dat is volgens mij de zoektocht; misschien is mede daarom deze commissie er. Ik ben ook heel benieuwd waar jullie mee komen. Hoe ga je daarmee om? Op dat moment was dat natuurlijk geen groot onderwerp in het

---

maatschappelijk debat. Het was niet zo dat ... Ik zie weer terug in de scorekaart van Utrecht dat er ook gekeken werd naar leeftijd en geslacht. Dat was toen geen thema dat bij de gemeenten speelde: o, dan kunnen we die scorekaart niet gebruiken.

De heer **Van Nispen**:

Toch even preciezer. In hoeverre had u als staatssecretaris toen aandacht voor die potentieel discriminerende uitwerking?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, de enige plek waar ik het nu überhaupt tegenkom, is in de scorekaart van Utrecht. Verder ben ik het niet tegengekomen. Het staat me ook totaal niet bij dat dat in die tijd speelde. Het is echt iets van de laatste jaren dat daar veel meer aandacht voor is.

De heer **Van Nispen**:

Maar het gaat over risicogestuurd werken, waarbij bepaalde groepen worden onderscheiden naar persoonskenmerken.

De heer **Rutte**:

Nee, niet alleen persoonskenmerken. Als je kijkt naar de scorekaart van Utrecht, dan zie je dat het om heel veel andere zaken ging. Van de veertien indicatoren zijn er twee persoonskenmerken, namelijk leeftijd en geslacht. De andere twaalf zijn geen persoonskenmerken. Dat was toen natuurlijk geen discussie. Dat werd allemaal geaccepteerd en alle gemeenten werkten daarmee. Alleen, nu kijken we daar natuurlijk heel anders tegen aan. Ik ben dus heel benieuwd waar jullie mee komen, ook in deze verhoren, en hoe je daarmee omgaat.

De heer **Van Nispen**:

Dat begrijp ik, maar de vragen gaan over uw handelen als staatssecretaris.

De heer **Rutte**:

Ja. Nogmaals, ik ben er toen niet over gevallen. Ik vond dat geen bezwaar.

De heer **Van Nispen**:

Is er toen een analyse gemaakt van de potentieel discriminerende uitwerking daarvan?

De heer **Rutte**:

Nee. Stimulansz heeft op dat moment voor ons gekeken: wat werkt er in het kader van instrumenten die je aan de gemeenten kunt geven?

De heer **Van Nispen**:

Dat heeft u verteld.

De heer **Rutte**:

En dat instrument was de scorekaart die in Utrecht gebruikt werd. We hebben toen tegen de rest van Nederland gezegd: die zou je kunnen gebruiken.

De heer **Van Nispen**:

Er was dus geen nadere analyse over de potentieel discriminerende uitwerking?

De heer **Rutte**:

Nee, dat was toen geen thema in die zin, omdat dat in die scorekaart naar mijn gevoel ook acceptabel is. De vraag is alleen: hoe zou je er nu naar kijken dat er naar leeftijd en geslacht gekeken werd?

De heer **Van Nispen**:

Maar u beperkt het nu steeds tot die ene scorekaart. De ontwikkeling was breder: de door u in gang gezette ontwikkeling van de landelijke structuur van interventieteams. Er lag geen analyse over een potentieel discriminerende uitwerking, maak ik op uit uw antwoord.

De heer **Rutte**:

Omdat dit de enige plek is waar ik dat tegenkom in de hele voorbereiding: de leeftijd en het geslacht.

De heer **Van Nispen**:

Ik geef het woord weer aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

We gaan nu naar de groepsgerichte aanpak en de Somaliëcasus. In januari 2003 schrijft u als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een brief aan alle Nederlandse gemeenten met daarin een stappenplan voor de aanpak van bijstandsfraude door Nederlanders van Somalische afkomst. U spoort de gemeenten aan om deze groep mensen met een bijstandsuitkering in beeld te krijgen en te heronderzoeken. Hoe was deze

---

specifieke groep bijstandsgerechtigden van Somalische afkomst bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in beeld gekomen in 2002?

De heer **Rutte**:

Ja, dat is nog een hele geschiedenis. Wij kregen ambtelijk op het ministerie eind juli 2002 een signaal van de Britse IND dat er duizenden – men zei 6.000 – Somaliërs van Nederland naar Groot-Brittannië waren vertrokken, aldaar een uitkering aanvroegen, zich niet in Nederland uitschreven en hun bijstandsuitkering in Nederland lieten doorlopen. Daar is toen ambtelijk naar gekeken. Ik ben eind augustus daarover bijgepraat, geïnformeerd. En toen hebben ze ambtelijk gezegd: wij laten nu uitzoeken of hier sprake is van iets serieus of niet. Er is een plan van aanpak gemaakt; dat was een opdracht van de departementsleiding aan de directie. Nou, dat lijkt mij logisch. De centrale vraag is: is dit nou een fraudepatroon of niet? Ook de Inspectie Werk en Inkomen heeft ernaar gekeken. Ik ben daar weer nader over geïnformeerd in december. Dan blijkt inderdaad dat de inspectie zegt: op basis van de feiten en cijfers is de conclusie gerechtvaardigd dat het geen incidenten betreft, maar dat er sprake is van een fraudepatroon. Dan moet je ingrijpen; dat kan niet anders. Het zou natuurlijk een schandaal zijn als we dat niet gedaan hadden, dus dat hebben we gedaan. Dat heeft geleid tot de brief aan de gemeenten waarin we schrijven: luister, wel benadrukkend dat het een minderheid binnen de gemeenschap betreft, is het gerechtvaardigd om specifiek beleidsmatig aandacht aan die groep te besteden.

De **voorzitter**:

Hoe groot was dit probleem in verhouding tot andere soorten fraude?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, dat is natuurlijk iets wat je moet laten uitzoeken. Dat heeft de inspectie voor ons gedaan. Die heeft uiteindelijk geconstateerd, en ook de directie die daarover ging, dat op basis van al die informatie het geen incident is, maar echt een fraudepatroon. Dat hebben ze gedaan op basis van steekproeven en onderzoek. Als het initiële bericht is zoals het eind juli was en de inspectie zegt dat het echt een fraudepatroon is, dan was het natuurlijk ondenkbaar dat we niet handelden.

De **voorzitter**:

Was het een fraudepatroon van Nederlanders of van Somaliërs?

De heer **Rutte**:

Dat is natuurlijk de discussie. We hadden het net over persoonskenmerken.

Wij hebben toen de term "Somaliërs" gebruikt. Later, in 2007, zegt de rechtbank: dat mag alleen ...

De **voorzitter**:

Nee, nog even terug. Het waren toch toen ook al Nederlanders, maar dan ...

De heer **Rutte**:

Ja, maar Nederlanders van Somalische afkomst. Ik moest ook even kijken hoe we het precies hebben omschreven.

De **voorzitter**:

Wat waren de financiële implicaties van deze fraude? Hoe groot was het? Waar moeten we ongeveer aan denken?

De heer **Rutte**:

Er waren steekproeven gedaan. Er is alleen maar vastgesteld dat er een fraudepatroon is. Verder is het dan aan de gemeenten, ook in de systematiek die we aan het ontwikkelen waren, om daar opvolging aan te geven.

De **voorzitter**:

In de brief aan de Nederlandse gemeenten schrijft u: "Mij zijn inmiddels tientallen gevallen bekend waarin dit heeft geleid tot het continueren van de bijstandsuitkering nadat de belanghebbende is vertrokken naar Groot-Brittannië." Hoeveel Nederlanders van Somalische afkomst werden er verdacht van bijstandsfraude? De groep van 6.000 waar indicatief over werd gesproken of waar u over sprak: enkele tientallen gevallen?

De heer **Rutte**:

Dat wisten we dus niet. Dat kwam voort uit dat onderzoek van IWI. De inspectie zei: op basis van wat wij nu uitgezocht hebben en ook de conclusies van de bijstandsdirectie op het ministerie, moeten wij vaststellen dat dat geen incident is, maar een patroon, dus daar moeten de gemeenten nu in het bijzonder aandacht aan besteden. Dat was het advies aan mij. Dat is dan vervolgens aan de gemeenten en dat hebben wij geschreven in die brief.

De **voorzitter**:

Zeker, oké. Maar even om het goed te begrijpen. Eerst wordt er geschetst – u zegt dat – dat er mogelijk een probleem is. Het gaat om 6.000 mensen. Vervolgens blijkt dat het om tientallen mensen gaat. Vervolgens zegt u: het

---

is een fraudepatroon of een fraudetrend. Maar dan is het toch een fraudetrend of -patroon, gebaseerd op die tientallen mensen?

De heer **Rutte**:

Nee, dat weet je natuurlijk niet als ministerie, want dat moeten de gemeenten uitzoeken. Aan de ene kant krijg je een signaal van de Engelse IND: het gaat om hele grote aantallen. Dat kun je natuurlijk niet zomaar overnemen. Vandaar dat dat onderzoek is gedaan met dat plan van aanpak op verzoek van de concernleiding van Sociale Zaken: zoek nou uit of dit een patroon is of niet. De conclusie is: ja, dit heeft alle kenmerken van een patroon. Dat doe je natuurlijk op basis van steekproeven, want je kunt als ministerie niet dat onderzoek doen onder de hele gemeenschap. Vervolgens is het dan aan de gemeenten om daar in het bijzonder naar te kijken.

De **voorzitter**:

We gaan even door. U schrijft verder: "Ondanks dat het met betrekking tot dit specifieke fraudepatroon een specifieke groepering binnen de Nederlandse samenleving betreft, wil ik benadrukken dat het hierbij een minderheid binnen de Somalische gemeenschap betreft. Toch acht ik het gerechtvaardigd specifieke beleidsmatige aandacht aan deze groep te schenken."

De heer **Rutte**:

Zeker.

De **voorzitter**:

Waarom achtte u deze specifieke beleidsmatige aandacht gerechtvaardigd?

De heer **Rutte**:

Omdat de conclusie was getrokken dat er sprake was van een fraudepatroon. Het was politiek en ook gewoon vanuit mijn eigen opvattingen over wat fatsoenlijk bestuur is, natuurlijk ondenkbaar om dan te zeggen: we blijven op de handen zitten. Dat gaat niet.

De **voorzitter**:

In uw brief adviseert u gemeenten om onderzoek te doen naar Somalische huishoudens, waarbij de focus zou moeten liggen op de identiteit en woon- en leefsituatie. Dat zou mogelijk zijn op basis van artikel 66, lid 3 van de op dat moment geldende Algemene bijstandswet. Dat artikel biedt de grondslag voor heronderzoek naar het recht op bijstand, maar geen wettelijke basis voor het onderscheid naar wie je onderzoek laat uitvoeren. Wat was de

---

wettelijke grondslag voor uw keuze om Nederlanders met een Somalische achtergrond te selecteren?

De heer **Rutte**:

Dat is iets wat je ook in 2007 terugziet in de uitspraak van de rechtbank, namelijk dat er wel degelijk sprake kan zijn van een inbreuk op het non-discriminatiebeginsel als daarvoor voldoende objectieve redenen zijn. Ik vond die aanwezig.

De **voorzitter**:

Die tientallen gevallen?

De heer **Rutte**:

Nee, het fraudepatroon. Tientallen gevallen ... Je kon niet meer vaststellen, want dat moeten de gemeenten doen.

De **voorzitter**:

Misschien kunt u even vertellen wat volgens u dat fraudepatroon is, want je kan misschien ook op basis van de tientallen gevallen zeggen: "Hé, we zien een soort vergelijking. We zien mensen die bepaald gedrag vertonen. We zien dat mensen die ook een Somalische achtergrond hebben naar Groot-Brittannië gaan." Dat kun je ook een patroon noemen, maar dat betekent natuurlijk nog niks over de mate, toch?

De heer **Rutte**:

Nee, maar daar is dus onderzoek naar gedaan door de Inspectie Werk en Inkomen. Je krijgt in juli het signaal van de Engelse IND. Dat is zorgwekkend, maar daar kun je natuurlijk niet op acteren. Je moet vaststellen of er een patroon is of niet. Vervolgens doet de inspectie dat onderzoek. Op basis daarvan stelt ook de directie van de afdeling bijstandszaken vast dat er sprake is van een fraudepatroon. Ik vind dat ook logisch op basis van het onderzoek. Het is niet zo dat het onderzoek de precieze aantallen kan vaststellen, omdat dat nou juist aan de gemeenten is. Want anders hadden we die brief niet hoeven sturen. Dat lag bij de gemeenten. Er was reden om aan te nemen dat er een fraudepatroon was. De wet laat ook wel degelijk de mogelijkheid om een inbreuk te doen op het non-discriminatiebeginsel als daarvoor voldoende redelijke gronden aanwezig zijn. Die vond ik aanwezig.

De **voorzitter**:

Dus er was een aanname dat er sprake zou kunnen zijn van een

---

fraudepatroon. Dat is natuurlijk iets anders dan het vaststellen, zo van: dat was een fraudepatroon.

De heer **Rutte**:

Maar het ingewikkelde is dat de rijksoverheid daarover, omdat de bijstand wordt uitgevoerd door de gemeenten, geen definitieve uitspraak kan doen, anders dan vaststellen of het aannemelijk is dat er een fraudepatroon is. Antwoord: ja. Als ik na het signaal van de IND uit Engeland, de grote aantallen daar en de vaststelling dat er een fraudepatroon is, had gezegd "handen onder de billen; ik doe helemaal niks, want dit is allemaal heel gevoelig", dan had ik mijn werk niet gedaan. Daar moest ik dus iets op doen. Ik vind het ook verstandig dat we dat gedaan hebben.

De **voorzitter**:

We waren inderdaad gebleven bij de wettelijke grondslag. U had er ook voor kunnen kiezen om alle Nederlanders die in het buitenland verblijven te laten controleren en een brief te sturen naar de gemeentes om te zeggen: het is nu toevallig geconstateerd zonder dat het definitief is vastgesteld. "6.000" klinkt veel, maar dat was natuurlijk gewoon een getal dat ze hebben genoemd. U had er toch ook voor kunnen kiezen om te zeggen: het maakt niet uit waar je vandaan komt, maar ik ga de gemeenten ertoe oproepen om alle mensen te controleren die mogelijkerwijs naar het buitenland gaan en daar fraude plegen?

De heer **Rutte**:

Ja, maar dan komen we, denk ik, ook wel een klein beetje bij de vraag: hoe los je dit nou op?

De **voorzitter**:

Maar het is een vraag. Het is niet een ...

De heer **Rutte**:

Ja, nee, alles kan. Dus dat kan. Wat u zegt, kan. Ja, natuurlijk kan dat, maar dan gooi je wel een heel groot sleepnet uit om een heel gericht probleem te onderzoeken, terwijl de wet wel degelijk de mogelijkheid biedt om deze inbreuk op het non-discriminatiebeginsel te laten plaatsvinden als daarvoor gereede aanleiding is. Dus op dat punt hebben we dat niet overwogen. Natuurlijk, achteraf, met die uitspraak van de rechtbank, zo van: je hebt dat onvoldoende aangetoond ...

De **voorzitter**:

Daar komen we zo op.

De heer **Rutte**:

Natuurlijk ga je zoeken hoe je het dan wel had moeten doen. We hadden het net over die hele kwestie van persoonskenmerken, en dit is ook zo'n punt. Dit is natuurlijk een uiterst gevoelige kwestie, namelijk: hoe ga je daarmee om? Maar het antwoord kan, denk ik, ook niet zijn "omdat het zo gevoelig is, doen we er niks aan" of "we gooien dat grote sleepnet uit".

De **voorzitter**:

Maar het was natuurlijk ook een sleepnet, zou je kunnen zeggen, als je dat richt op alle Nederlanders met een Somalische afkomst. Dat is toch ook een sleepnet?

De heer **Rutte**:

In de zin dat wij tegen gemeenten zeggen dat er aanleiding is om daar in het bijzonder naar te kijken, maar we hebben er ook bij gezegd: er is geen reden om aan te nemen dat een meerderheid daarvan aan het frauderen is. Dat stond ook in de brief. Er stond bij: het is waarschijnlijk een minderheid.

De **voorzitter**:

Mijn vraag was: u had toch ook kunnen kiezen voor álle mensen, alle Nederlanders? U zegt: fraude mag niet. In uw eigen woorden gaf u aan dat belangrijk te vinden. Dan kan het toch ook een manier zijn om te denken: ik ga naar alle Nederlanders in het buitenland kijken?

De heer **Rutte**:

Ja, maar dan ga je natuurlijk met de kennis van nu, omdat je weet dat die civielrechtelijke uitspraak er ligt ...

De **voorzitter**:

Nee, niet met de kennis van nu.

De heer **Rutte**:

Op dat moment vond ik het volstrekt logisch om het zo te doen, omdat ook de wet die inbreuk toestaat. Maar natuurlijk, volgens de rechtbankuitspraak, waarover we zo nog komen te spreken, zou je moeten zoeken: hoe kun je dit dan doen? Maar ook dan had je niet kunnen zeggen ... Of nu, thans ... Stel dat dit zich vandaag voordoet. Stel dat je het signaal krijgt van een IND ergens uit Zweden dat grote aantallen mensen uit Ethiopië of Finland naar

---

een ander land blijken te reizen en dat ze hun uitkering houden. Dan kun je niet zeggen: omdat het gevoelig is, doen we niks. De vraag is alleen wel ... Je zou dan, gegeven die rechtbankuitspraak, niet meer zeggen: je moet alle Finnen gaan controleren. Dat zou je zo niet meer doen; dat klopt.

De voorzitter:

U heeft het heel erg over de tijdsgeest en over dat je dan nu wellicht iets anders zou kunnen doen. Maar in 2002 hadden we toch ook een Grondwet en een artikel 1?

De heer Rutte:

Jazeker, maar de wet laat toe dat je, als je meent het te kunnen onderbouwen, dit mag doen. Wij vonden dat dat kon. Daar heeft de rechter later van gezegd dat het onvoldoende onderbouwd was, maar het kon wel. Ik blijf het zeggen: als je dit soort signalen krijgt en ook de inspectie vaststelt dat er een fraudepatroon is, dan kun je niet niks doen. De zoektocht is dus: hoe doe je het dan wel? Dat is, denk ik, ook de gezamenlijke zoektocht: hoe ga je op persoonskenmerken in de fraudebestrijding ...

De voorzitter:

U zegt de hele tijd "dat mocht wel", maar dan komen we nu inderdaad bij de uitspraak van de rechter. Voordat ik dat ga doen, wil ik toch nog even het volgende checken. Hebben gemeenten gereageerd op uw brief? Hebben ze vragen gesteld over het mogelijke discriminatieaspect van het stappenplan dat u de gemeentes aanbood?

De heer Rutte:

Dat ben ik eerlijk gezegd niet tegengekomen. Nou is dit echt wel twintig jaar geleden. Er staat me in ieder geval niks van bij. Ik kwam wel tegen dat wij nog eerst een follow-upbrief stuurden, eind van het jaar, en opnieuw aandacht vroegen voor dit vraagstuk. In reactie op de brief van het begin van het jaar gaven een aantal gemeenten aan geen of weinig problemen te ervaren. Andere gemeenten hadden gemeld dat Somaliërs zich wel afmeldden bij vertrek naar het VK, maar dat ze zich na enige tijd weer aanmeldden, omdat ze daar naar eigen zeggen niet konden aarden. Vervolgens bleek dat de betrokkenen nog wel een uitkering in het VK ontvingen. Dat ging bijvoorbeeld door de gemeente Dordrecht. Het advies dat ik dan geef aan de gemeenten, is om zich desgewenst te melden bij het Internationaal Bureau Fraude-informatie, dat onderdeel is van het UWV. Zij coördineren dan de internationale uitwisseling. Er was dus wel contact met

---

gemeenten naar aanleiding van de eerste brief, maar dat is dan meer zoals ik net beschrijf.

De **voorzitter**:

Dat is wel interessant. De gemeentes gaven dus niet op dat aspect iets terug. U zei wel: ze hebben dan een controle gedaan. Wat kwam daar eigenlijk uit?

De heer **Rutte**:

Dat horen wij niet. Dat is echt aan de gemeenten. In de systematiek die we hebben, en zeker vanaf 1 januari 2004, is het de gemeente die dat verder rapporteert aan de gemeenteraad.

De **voorzitter**:

U was niet nieuwsgierig naar hoe groot het probleem was? Of dat weet u ook nog niet ...

De heer **Rutte**:

Ja, maar ik kan niet de bijstand decentraliseren en nog steeds rapportages vragen die daarmee in strijd zijn.

De **voorzitter**:

Maar u kunt ze wel een brief sturen om ze te wijzen op het belang van extra onderzoek naar Nederlanders met een Somalische afkomst?

De heer **Rutte**:

De rijksoverheid krijgt het relevante signaal, doet onderzoek en stelt vast dat er zeer waarschijnlijk een fraudepatroon is. Je kunt dan niet tegen de gemeenten zeggen: jullie zijn verantwoordelijk voor de fraudebestrijding, maar we houden dit voor u weg. Dat kan niet.

De **voorzitter**:

Nee, zeker niet, maar u zei: dan zit er een hele grote knip. Maar er zijn natuurlijk altijd contacten. Je kunt adviezen geven. Dan kunnen gemeentes zeggen "nou, beste staatssecretaris, dank u wel", maar omgekeerd kan u er natuurlijk ook voor kiezen om te zeggen: hé, gemeentes ... We hebben er allerlei manieren voor om dat te doen. Ik ben toch wel even benieuwd hoe groot dat probleem nou was.

De heer **Rutte**:

Dat laatste zou ik zeer ongewenst vinden, want dat is echt helemaal in strijd

---

met de gedachte achter de decentralisatie van de bijstand. Natuurlijk heb je een nieuwsgierigheid ...

De **voorzitter**:

Het vragen van informatie is in strijd met de decentralisatie?

De heer **Rutte**:

Ja, want dat betekent dat een gemeente iemand moet vragen om een brief te gaan sturen. Zeker bij kleinere gemeenten, waar een paar ambtenaren zitten, is daar geen tijd voor. Dus dat gaat ...

De **voorzitter**:

Maar in strijd met wat is dat?

De heer **Rutte**:

Met de hele gedachte dat de bijstand gedecentraliseerd werd, met het fraudebeleid en ook met het gegeven dat de fraudeverordening werd vastgesteld door de gemeenteraad en de lokale wethouder.

De **voorzitter**:

Er is natuurlijk ook de VNG. Dan kan een staatssecretaris zeggen: goh, wat betreft die gemeentes ben ik gewoon nieuwsgierig. Er is toch geen wet die verbiedt om te zeggen: ik ben wel benieuwd hoe groot het probleem is?

De heer **Rutte**:

Maar toch even. Deze vraag stel ik aan mijzelf, want ik mag u geen vragen stellen. Waarom zou ik dat doen? Dit vraag ik dus even aan mijzelf. Ik krijg een relevant signaal. Vervolgens blijkt dat er een fraudepatroon is. Althans, dat wordt mij geadviseerd. Wij moeten daarop acteren alsof dat zo is. Als dat soort informatie binnenkomt, hebben wij als rijksoverheid de verplichting om die relevante informatie door te geven. We hebben immers de bijstand en de fraudebestrijding aan de gemeenten gedecentraliseerd. Dan zit de nieuwsgierigheid erin dat je wil horen wat erop terugkomt, maar als zoiets in de bestuurlijke verhoudingen is gedecentraliseerd en je dat ook weer gaat terugvragen ... Het is ook niet zo dat het hele jaar in het teken stond van dit fraudesignaal. Het was natuurlijk groter geworden na de rechtbankuitspraak, maar op dat moment was dit een signaal zoals die er wel meer waren. Die probeer je dan te delen met de gemeenten.

De **voorzitter**:

Het was gewoon een open vraag, namelijk of u gewoon nieuwsgierig was.

De heer **Rutte**:

Zeker, en daarom stel ik de tegenvraag ook aan mezelf en niet aan u.

De **voorzitter**:

In 2007 oordeelt de rechtbank van Haarlem dat er bij uw oproep aan de gemeenten om Somaliërs extra te controleren sprake is van discriminatie op grond van ras. Ook verklaart de rechter dat de handelswijze indruist tegen de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. U reageert in mei 2007 in dagblad Trouw; u bent dan fractievoorzitter van de VVD. U zegt dat de brief niets te maken had met discriminatie, maar alles met fraudebestrijding. Ook zegt u dat u de brief zo nog een keer op zou sturen en vindt u dat de wet veranderd moet worden om deze praktijk mogelijk te maken. Waarom vond u destijds de brief in kwestie niet discriminerend?

De heer **Rutte**:

Om de reden die ik net noemde. Wij schreven de brief ook vanuit de overtuiging dat hier een gerechtvaardigde reden was om ervan af te wijken. Maar nogmaals, de rechtbank stelde vast dat dat onvoldoende onderbouwd was.

De **voorzitter**:

Ja, dus het mocht niet. Het was discriminatie.

De heer **Rutte**:

Dat zei de rechtbank in 2007. Helder. Ja, dan is dat natuurlijk een uitspraak.

De **voorzitter**:

Omdat wij eerder gesprekken hadden over ... U zei "het mag wel", maar later zei een rechter "dat mag niet".

De heer **Rutte**:

Zeker. Dat is de trias politica. De rechter kan de wetgever en de uitvoerende macht natuurlijk corrigeren.

De **voorzitter**:

Ja, dus het mocht niet. Staat u nog steeds achter die tweede uitspraak?

De heer **Rutte**:

Nee. With hindsight denk ik dat dat geen verstandige uitspraak was, maar de eerste wel: het was een poging om te helpen fraude te bestrijden. Als je dit soort massieve signalen krijgt, zou het gek zijn als je niks doet. Dat zou in

---

zichzelf, en terecht, een maatschappelijk en politiek schandaal zijn geweest. Maar daar was ik helemaal niet bang voor, want ik vond zelf al dat we er iets aan moesten doen aangezien die aantallen zo groot waren en dat fraudepatroon er leek te zijn. Dat is dus het eerste deel van die uitspraak. Dan over het tweede deel. Ik denk dat de zoektocht nu zou moeten zijn hoe je het dan wel doet op een manier die niet discriminerend is. Maar je kunt zo'n signaal ook niet laten zitten. Ik ben niet onmiddellijk enthousiast over uw gedachte om een sleepnet uit te gooien naar de hele buitenlandpopulatie.

De voorzitter:

Het was een manier om bij u te toetsen wat het zou betekenen als je een andere keuze had gemaakt, omdat u zelf zei: je gaat iets uitgooien. Maar we hoeven inderdaad niet met elkaar in discussie hierover. U staat er dus niet meer achter, omdat het dan inderdaad discriminerend was.

Ik geef het woord aan de heer Van Nispen.

De heer Van Nispen:

Ik wil met u naar een vervolgvraag over de rechterlijke uitspraak. U stelt dat de rechtbank zegt dat het niet voldoende is onderbouwd. Waar kunnen we dat aantreffen in de uitspraak?

De heer Rutte:

In ieder geval in de brief die Aboutaleb schrijft naar aanleiding van de uitspraak op Kamervragen van Nicolai. Hij schrijft in die brief aan de Kamer: "Uit de uitspraak van de rechter blijkt dat het verrichten van thematisch onderzoek onder doelgroepen op zich mogelijk is indien voor een dergelijke inbreuk op het non-discriminatiebeginsel voldoende objectieve en redelijke gronden aanwezig zijn. In dit geval achtte de Haarlemse rechtbank die gronden in onvoldoende mate aanwezig." Ik baseer me dus op die brief van Aboutaleb. Ik heb de uitspraak daar niet zelf op gecheckt, maar ik neem aan dat ambtelijk SZW dat niet door hem aan de Kamer laat schrijven als dat niet ook substantie vindt in de rechtbankuitspraak.

De heer Van Nispen:

Nou, het staat niet in de rechterlijke uitspraak. In de uitspraak staat het volgende: "Dat uit onderzoek zou blijken dat een groep bijstandsgerechtigden van Somalische afkomst naar Groot-Brittannië zou zijn vertrokken zonder zich af te melden, is onvoldoende om objectieve en redelijke gronden aan te nemen die een inbreuk op de Grondwet rechtvaardigen. De rechtbank stelt vast dat een onderzoek uitsluitend gericht

---

op personen van Somalische afkomst discriminatoir is." Dan wijzen ze op artikel 1 van de Grondwet: "De rechtbank stelt vast dat in deze zaak sprake is van discriminatie naar ras, omdat het hier een groep mensen van Somalische afkomst betreft."

De heer **Rutte**:

Ja, maar dat is toch niet in strijd met wat Aboutaleb aan de Kamer schrijft?

De heer **Van Nispen**:

Ik vind het wat anders, maar wat ik vind, is niet relevant. Mijn vraag aan u is: waar trof u in de uitspraak aan dat het onvoldoende onderbouwd is?

De heer **Rutte**:

Nogmaals, ik heb de uitspraak niet gecheckt, dus ik baseer dit op de brief van Aboutaleb in reactie op Kamervragen. Volgens mij is zijn antwoord niet in strijd met wat u voorleest. Hij heeft alleen vastgesteld – dat is de kern van de uitspraak – dat die gronden in dit geval onvoldoende aanwezig waren. Dat is helder. Daarmee is het inderdaad niet juist.

De heer **Van Nispen**:

De rechterlijke uitspraak is helder. Ik ga door met de volgende vragen.

We hadden het net over de Grondwet, over artikel 1. We gaan het nu hebben over artikel 10 van de Grondwet, over het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, het recht op privacy. In uw periode als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid had u daar natuurlijk ook mee te maken. Het kabinet-Kok II heeft voor uw aantreden als staatssecretaris al ingezet op meer uitwisseling van gegevens en koppeling van bestanden ten behoeve van fraudebestrijding. Als staatssecretaris krijgt u in dit verband onder meer te maken met het College bescherming persoonsgegevens, de voorloper van de Autoriteit Persoonsgegevens. Dit college is toezichthouder voor de rechtmatige verwerking van persoonsgegevens in het publieke en private domein. In december 2001 schreef het college in het rapport Elektronische overheid en privacy dat er te makkelijk werd gedacht over het koppelen van persoonsgegevens. Hoe belangrijk was de bescherming van persoonsgegevens voor u als staatssecretaris op dat moment?

De heer **Rutte**:

Ik zei het net al: als je probeert gegevens uit te wisselen tussen overheden en binnen overheden, dan is de bescherming van privacy daarbij natuurlijk

---

cruciaal. Het is soms ook een dilemma hoe je daar precies mee omgaat, zeker ook voor mij als liberaal. Ik ben niet van de Staat; ik ben van mezelf. Ik woon hier en ik heb mij aan te passen aan de Nederlandse regels – dat doe ik overigens met groot enthousiasme; daar gaat het niet om – maar het is niet zo dat ik daarmee een verlengstuk ben van de Nederlandse overheid.

De heer **Van Nispen**:

De vragen gaan echt over uw handelen als staatssecretaris.

De heer **Rutte**:

Ja, maar ik schets dit omdat dat me natuurlijk inspireert in mijn werk als politicus.

De heer **Van Nispen**:

Was u destijds op de hoogte van de risico's van het gebruik van bestandskoppelingen?

De heer **Rutte**:

Als je de vraag zo algemeen stelt, dan ongetwijfeld, want daarvoor was natuurlijk ook in de media veel aandacht. De vervolgvraag is of ik kan vinden of we daar in discussies op het departement veel over spraken. Zoals ik net schetste, was ik vooral druk bezig met die grote veranderingen rond het Inlichtingenbureau en de omvorming van de regionale teams, zodat dat ook bestuurlijk in goede banen werd geleid, zodat ook gebeurde wat we wilden. Dat is meer bestuurlijk.

De heer **Van Nispen**:

Bedoelt u daarmee te zeggen dat u hier minder aandacht voor had of dat er geen tijd voor was? U wijst op iets anders wat heel veel aandacht van u vroeg.

De heer **Rutte**:

Het is natuurlijk niet iets wat ik alleen doe. Dat doe je natuurlijk met een kabinet. Dat doe je met de minister van Sociale Zaken. En dat deed ik zelf ook. Het is zo vanzelfsprekend dat je probeert – er is een college, terecht – in lijn met alle relevante wetgeving te opereren. Ik meen ook dat we dat hebben proberen te doen.

De heer **Van Nispen**:

Het college heeft erop gewezen dat bij bestandsvergelijking bepaalde doelgroepen bewust werden onderscheiden. Daarom zegt het college: "We

---

vinden het erg belangrijk om bij plannen om persoonsgegevens te gaan koppelen eerst een overzicht te maken van welke instanties welke gegevens gaan verstrekken en op grond van welke wettelijke bepalingen. De verantwoordelijke instellingen zullen zich eerst af moeten vragen of de gegevens die worden gebruikt wel voldoende en actueel zijn, en geschikt voor koppeling." Was u zich daar op dat moment voldoende van bewust?

De heer **Rutte**:

Het zit onder andere in het rapport dat ik en De Geus, de minister, begin augustus 2002 krijgen, kort na ons aantreden. Dat was een rapport van het CBP dat eigenlijk gaat over dit soort ontwerpprincipes. Dat is ook breed in het departement en verder binnen de overheid verspreid. Dat betekent dat dit soort noties allemaal onderdeel zijn van de beleidsvorming, vanzelfsprekend.

De heer **Van Nispen**:

En wat heeft u vervolgens gedaan om deze risico's te ondervangen en om waarborgen te scheppen voor de bescherming van de persoonsgegevens?

De heer **Rutte**:

Dat is natuurlijk iets wat je niet alleen als staatssecretaris doet, maar samen met het ambtelijk apparaat, waar allemaal mensen werken binnen de kaders van de bestaande regelgeving. Bijvoorbeeld bij de vormgeving van de nieuwe bijstandswet, de Wet werk en bijstand, zijn er belangrijke overwegingen die je hebt mee te nemen.

De heer **Van Nispen**:

Maar kunt u het concreter maken? Ik heb net opgelezen dat het College bescherming persoonsgegevens een aantal zorgen heeft geuit. Hoe heeft u daar concreet waarborgen tegenover gezet?

De heer **Rutte**:

Daar wordt binnen een departement natuurlijk vanuit verschillende hoeken toezicht op gehouden. Als het gaat om bestandskoppelingen is er ook nog een inspectie. Als het gaat om bijvoorbeeld wetgeving, zijn daar nog de Tweede Kamer en de Eerste Kamer die daarnaar kijken, als wij het niet zelf al hadden meegenomen in het design van zo'n wet. Het is niet zo dat je iedere ochtend van 8.00 tot 8.30 uur zegt: laten we eens alle risico's van bestandskoppelingen doornemen.

De heer **Van Nispen**:

Dat was niet mijn vraag. Mijn vraag was hoe die risico's wél zijn ondervangen op het ministerie.

De heer **Rutte**:

Het begint ermee dat niet alleen het ministerie, maar de hele overheid natuurlijk op de hoogte was van dat rapport uit 2002. Ook los van dat rapport was het al zo dat mensen werken binnen de bestaande regelgeving en dat het, als het om wetgeving gaat, altijd onderdeel is van het parlementaire proces.

De heer **Van Nispen**:

Dus men was op de hoogte van het rapport en u gaat ervan uit dat men daarnaar gehandeld heeft.

De heer **Rutte**:

Zeker, en in wetgeving is het zo dat, als wij het niet al zouden doen, de Kamer daarop corrigeert.

De heer **Van Nispen**:

Eind 2002 werkt u als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de nieuwe Wet werk en bijstand, waarvoor u advies inwint bij het toenmalige College bescherming persoonsgegevens. Het college is erg kritisch op het wetsvoorstel, met name vanwege het feit dat gemeenten voortaan verantwoordelijk zijn voor bescherming van de persoonsgegevens en dat het toezicht op deze taak niet goed geborgd is. Wat vond u van dat kritische advies van het College bescherming persoonsgegevens?

De heer **Rutte**:

Oneens. Dat heb ik ook tegen hen gezegd en dat is ook in de parlementaire behandeling in de Tweede Kamer en Eerste Kamer aan de orde geweest.

De heer **Van Nispen**:

Kunt u de enquêtecommissie toch nog uitleggen waarom u het ermee oneens was?

De heer **Rutte**:

Omdat het hele ontwerp van de Wet werk en bijstand was dat de rijksoverheid de uitvoering van die wet aan de gemeenten zou geven. Dat betekent dat de gemeente ook verplicht was om dat te doen met

---

inachtneming van alle relevante wet- en regelgeving, inclusief het maken van een verordening tussen de wethouder en de gemeenteraad over de aanpak van fraudebestrijding. We hebben ook keer op keer betoogd tijdens die wetsbehandeling – en ik ben daar nog steeds van overtuigd – dat dat de beste manier is om dat te borgen. Wat zei het college? Dat zei, en dat begrijp ik helemaal: dit moet een rijkstaak blijven. Ja, maar wacht even: als je dat allemaal teruglegt op rijksniveau, ben je in mijn ogen natuurlijk niet bezig om de gemeenten serieus te nemen in hun verantwoordelijkheid. Dat was de discussie met het CBP, nu de AP, op dat moment. Het ging dus om de vraag wie ervoor verantwoordelijk was. Dat is natuurlijk een ontwerpvraag. Dat zegt niks over het belang van privacy of van de bescherming van persoonsgegevens, maar heeft te maken met de vraag waar je die verantwoordelijkheid neerlegt. Dat nam niet weg dat er natuurlijk nog steeds systeemverantwoordelijkheden bleven in een soort tweede orde via de Inspectie Werk en Inkomen.

De heer **Van Nispen**:

Maar zegt u nou eigenlijk dat het College bescherming persoonsgegevens op de verkeerde deur klopte? Waren ze bij het verkeerde loket?

De heer **Rutte**:

Ja. Vond ik wel, ja. We waren het niet eens. Dat kan. Dat hebben we ook in alle openheid laten zien bij de wetsbehandeling. Uiteindelijk is het gegaan zoals het is gegaan.

De heer **Van Nispen**:

Maar van wie was dan die wet waarop dat kritische advies kwam?

De heer **Rutte**:

Van mij, maar ik hoef een advies toch niet over te nemen als ik het er niet mee eens ben? Het gaat niet om het belang van persoonsgegevens of privacy. De discussie is waar je de verantwoordelijkheid legt.

De heer **Van Nispen**:

De vraag was naar dat loket. In antwoord op de vraag naar dat advies, zei u: eigenlijk waren ze bij het verkeerde loket. Maar het advies kwam op de wet van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De heer **Rutte**:

Natuurlijk. Zo is het.

De heer **Van Nispen**:

En het College bescherming persoonsgegevens is natuurlijk zeer wel op de hoogte van een decentralisatie. Desalniettemin zegt het College bescherming persoonsgegevens dat het zich grote zorgen maakt om de bescherming van persoonsgegevens en dat het toezicht op die zaak niet goed geregeld is. Dat was een advies aan de staatssecretaris van Sociale Zaken.

De heer **Rutte**:

Absoluut. Zo is het. Maar we waren het niet eens. Niet over het belang van privacy of de bescherming van persoonsgegevens, maar over de vraag waar je het neerlegt. Het is een verantwoordelijkheidsverdelingsvraag. Als je besluit om een deel van de sociale zekerheid te decentraliseren naar de gemeente, waar een gemeenteraad, een gemeentelijke democratie en een wethouder is, die een verordening moeten maken, vond ik ... Dat hebben we ook in het hele parlementaire debat besproken. Dat is aan de orde geweest in de Tweede Kamerbehandeling en in de Eerste Kamerbehandeling, zowel in de schriftelijke fase als in de mondelinge fase; in ieder geval in de Tweede Kamer en ik dacht ook in de Eerste Kamer en in ieder geval in de schriftelijke rondes. Alle partijen hadden toegang tot het rapport van het CBP. Dat is allemaal gewogen. En niemand heeft volgens mij gezegd "we vinden privacy of de bescherming van persoonsgegevens niet belangrijk", maar de vraag was waar je die verantwoordelijkheid neerlegt. Ik vond het volstrekt logisch – ik zou het denk ik weer zo doen en het zit nu nog in het design van de Participatiewet waarin de WWB min of meer is opgegaan – dat als je het aan de gemeenten geeft, je ook tegen de gemeenten moet zeggen: dan bent u er ook verantwoordelijk voor.

Tot slot. Dat betekent dat de gemeenteraad die integrale controle doet op de voorschriften en dat de toenmalige Inspectie Werk en Inkomen – dat heet nu allemaal anders – conform dat wetsvoorstel als het ging om de rechtmatigheid van de uitvoering van de wet natuurlijk nog steeds daarop toezag, net als op de doeltreffendheid.

De heer **Van Nispen**:

Was u zich ervan bewust dat niet alleen de verantwoordelijkheid elders werd gelegd, maar dat ook de capaciteit veel kleiner werd?

De heer **Rutte**:

Ik denk groter, want je legt het bij de gemeenten neer. Hoezo zou dat ...? Nee. Sorry, ik moet die vraag aan mezelf stellen.

De heer **Van Nispen**:

Ik stel u de vraag of u zich daarvan bewust was.

De heer **Rutte**:

Ik ben het niet met de vraag eens, want er zit een aanname in dat de capaciteit minder is. Maar als je een wet decentraliseert ... Er werken 18.000 mensen bij de sociale diensten, in ieder geval in die tijd. Ik denk dat het nu vergelijkbaar zal zijn. Dat is een grote groep mensen die fantastisch werk doet. Daarnaast heb je natuurlijk de beleidsdirecties rondom de wethouders. De gedachte was: als je die wet decentraliseert, dan voorkom je dat iemand te snel eeuwig bijstandsgerechtigd wordt verklaard omdat hij er te lang in zou zitten. De gemeenten zullen waarschijnlijk eerder proberen om mensen toch weer aan het werk te helpen. Dat bleek ook te werken trouwens. Dat vond ik een maatschappelijk belangrijk effect, omdat ik het mooi vind dat mensen weer een baan vinden als zij kunnen werken. Daarom was ik heel erg voor die aanpak. Daar hoort wel bij dat je dan ook de verantwoordelijkheden moet leggen waar ze horen te liggen. Op dát punt was ik het oneens met het college, maar dat mag natuurlijk.

De heer **Van Nispen**:

Daarvan zegt het college dus dat het toezicht op die taak niet goed geborgd is. U heeft het advies van het college niet opgevolgd. Toch nog even: waarom niet?

De heer **Rutte**:

Om de reden dat ik het ontwerp van de wet juist verstandig vond, namelijk dat privacy en persoonsgegevens heel belangrijk waren, maar wel neergelegd op de plek waar dat hoort gegeven de hele opzet van de wet, namelijk bij de gemeenteraad.

De heer **Van Nispen**:

Heeft u zich er nog van vergewist of het toezicht op de bescherming van persoonsgegevens bij de gemeenten vervolgens goed gewaarborgd was?

De heer **Rutte**:

Dat gebeurt op systeemniveau, zoals ik net uitlegde, omdat het tweedeordetoezicht natuurlijk plaatsvindt via de Inspectie Werk en Inkomen. Die heet nu anders, maar toen heette die de IWI. Ik denk dat het nu Inspectie SZW heet, maar toen was het de Inspectie Werk en Inkomen. Die houdt natuurlijk op metaniveau toezicht, dus een tweedeordetoezicht, op de uitvoering van de wet.

De heer **Van Nispen**:

En heeft u daar nog signalen over ontvangen?

De heer **Rutte**:

Nee. Maar dat kon ook bijna niet, want ik ging natuurlijk in de zomer van 2004 door naar een andere rol in het kabinet en deze wet is in januari 2004 begonnen.

De heer **Van Nispen**:

Hoe ging u destijds in het algemeen om met adviezen van het College bescherming persoonsgegevens?

De heer **Rutte**:

Zoals met alle belangrijke adviezen van grote adviseurs. Die neem je heel serieus. We hadden op dat moment in het kader van de bijstandswet heel veel adviezen. Dit was een hele belangrijke, maar er waren natuurlijk ook adviezen over het verdeelmodel, want hoe verdeel je de pot geld over de gemeenten? Wat is daar wijs of niet? Hoe ga je om met grote en kleine gemeenten? Hoe ga je om met gemeenten met misschien een grotere kans op een bijstandspopulatie dan andere gemeenten door allerlei omstandigheden? Dat gaat over het verdeelmodel. Zo waren we met ontzettend veel dingen bezig. Daar ging op dat moment eerlijk gezegd, naast dat nieuwe financieel toetsingskader voor de pensioenen, het leeuwendeel van mijn werk in zitten, om dat in goede banen te leiden. Het was natuurlijk een hele grote stelselwijziging die vooruitging aan wat de minister van Sociale Zaken later heeft gedaan, namelijk de grote wijziging in de WAO en de WW door dat kabinet.

De heer **Van Nispen**:

U wijst dus op heel veel verschillende adviezen. U was met heel veel bezig. Dit advies van het College bescherming persoonsgegevens was er een van.

De heer **Rutte**:

Maar wel een hele belangrijke. Ik reageer er ook op. Het is ook onderdeel ... Ze zeggen onder andere: zorg ervoor dat. De Raad van State zegt ook: je moet erop ingaan. Dat doen we ook in het nader rapport. Het komt terug in het kabinet begin mei 2003 als het nader rapport wordt behandeld. En nogmaals, bij de Kamerbehandeling is het ook allemaal aan bod gekomen. Maar ja, soms kun je het met een adviseur oneens zijn. Nogmaals, niet over het belang van privacy. In dit geval vond ik dat het college geen

---

overtuigende argumenten had om hier een fundamenteel ontwerpprincipie van die wet, in mijn ogen, te schaden door dit naar het rijksniveau te tillen.

De heer **Van Nispen**:

Ik heb geen nadere vragen meer. Ik geef het woord weer aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Ik ga toch nog heel even terug naar waar we waren gebleven met betrekking tot Somaliërs. Ik vroeg me eigenlijk nog af: konden nou alleen Nederlanders met een Somalische afkomst die vorm van fraude plegen?

De heer **Rutte**:

Ik heb natuurlijk niet meer dan het signaal dat van de IND uit Engeland kwam. Daar is vervolgens door de IWI onderzoek naar gedaan, op basis waarvan de directie vaststelt dat er waarschijnlijk een fraudepatroon is en mij adviseert.

De **voorzitter**:

Maar het gaat even over de vorm en niet over dat u dit signaal kreeg. De vraag is of de vorm die werd toegepast ook aan de orde was bij andere Nederlanders.

De heer **Rutte**:

Nogmaals, dit was dit specifieke fraudepatroon, waarvan wij zagen dat het een patroon was of zeer waarschijnlijk leek te zijn. Maar nogmaals, dat konden wij niet verder vaststellen, want dat is dan aan de gemeenten. De gemeente is verantwoordelijk voor de fraudebestrijding. Dus hebben wij hun gevraagd daarnaar te kijken.

De **voorzitter**:

Het is mij duidelijk. U heeft dat verteld. Het was alleen een checkvraag, namelijk of dat ook bij andere Nederlanders aan de orde geweest zou kunnen zijn.

De heer **Rutte**:

Euhm, ja, weet ik niet.

De **voorzitter**:

Dan zijn we aan het einde gekomen van dit openbaar verhoor. Namens de enquêtecommissie dank ik u voor dit verhoor en sluit ik hierbij de vergadering.

De heer **Rutte**:

Veel dank. Succes komende weken. We zien elkaar, denk ik, nog een keertje.

Sluiting 15.27 uur.
